

Resan till Phuktar – del 1

Det började bra. Utgångsläget för min nionde resa till Ladakh var det bästa tänkbara. Det hade regnat hela juli i Göteborg, Sverige hade haft den regnigaste juli på 50 år, varför alla ens planerade utflykter under juli funnit sig inställda av regnet, varför man hade skäl minsann att längta bort hur långt som helst. Samtidigt reste min kusin i Verona Paola Lanciai till Mongoliet och skulle stanna lika länge där som jag i Ladakh. Lanciaiarna invaderade alltså Asien på två fronter. Hon jublade i *Facebook*: "Djingis Khan, här kommer jag!" och skulle förbli isolerad utan cyberkaféer ute på Mongoliets stäpper hela resan, medan jag dock skulle förbli kontaktbar hela tiden. Så dök det plötsligt upp ett resällskap: Birgit från vår tibetanska förening skulle för första gången resa till Indien och då just till Ladakh, dess mest extrema landsända. Hon visade sig vara en glad dam i min egen ålder och mycket redo för improvisationer. Hon hade ordnat sin resa med "Läs och Res", men det var tydligen si och så med den organisationen, då hon inte visste om hon först skulle fara till Taj Mahal eller något annat ställe före Ladakh, som hon tydligen ändå skulle ta den svåra bussresan upp till i stället för flyget. Där var det minsann bäddat för improvisationer.

Samtidigt anlände Dalai Lama till Ladakh där han skulle stanna i nästan tre veckor fram till den 29 augusti. Det kom som en överraskning i nyheterna att han plötsligt landat och välkomnats i Leh dagen före min avresa.

Halvar ställde vänligen upp igen med upplåtandet av sin lägenhet natten före min avfärd, vart jag anlände vid midnatt efter den vanliga prisvärda vandringen genom ett mycket lugnt nattligt Göteborg – jag var tacksam för att få slippa regn. Emellertid kom jag på morgonen ihåg två saker som jag glömt. Tidigt på avresemorgonen fick jag därför låna Halvars cykel, snabbt ta mig hem och stänga köksfönstret, som jag avsett att stänga men ändå glömt öppet, medan jag fick glömma den andra detaljen: Suzys introduktionsbrev för mig till abboten för klostret i Mune. Det var inte livsviktigt, och jag hade inte tid att leta efter det. Kvällen innan hade jag förlorat en timme på att söka rätt på försäkringsbevis och reservsandaler.

På vägen tillbaka till Halvar bröt störtskuren ut, så att man kom fram genomsur till Halvar. Som sagt, dagen började bra. Man hade åtminstone sluppit morgonhuvudvärken på kuppen.

Denna utgjorde fortfarande efter tre och ett halvt år mitt livs ständiga problem. Den saboterade min verksamhet, den gjorde ont, den vållade bekymmer, och den var fullständigt oberäknelig och nyckfull och kunde spela en vilka spratt som helst. Var det migrän eller Horton eller något värre? Den kunde inte ens definieras. En teori var elallergi, då jag ständigt arbetar med datorer. Vid minsta resa försvann den men kom i regel tillbaka efter två veckor hemma. Hur skulle jag försöka lura bort den för gott den här gången?

En annan teori var hemaglobulinfaktorn. Jag trivdes och mårde bättre på högre höjder, vilket tydde på förträfflig syresättning av blodet, som på lägre höjder och under normala förhållanden kunde få det att tjockna.

Ett annat problem inför resan var utebliven kontakt med Johannes. Han var försvunnen. Han hade varit försvunnen förut, som det visade sig efteråt, under dramatiska omständigheter, så risken var att något hänt nu igen, som kunde resultera i nya dramer och romaner. Det sista jag visste om honom var att han begivit sig till Swat och Hunza, riskabla nordliga områden i Pakistan, där hans engagemang i Kashmirfrågan, talibanfrågan och islam var minst sagt oroväckande.

Halvar var i full färd med att studera teologi, men fast han hade Koranen uppslagen hade han aldrig läst den från pärm till pärm. Han höll med mig om att det var en ganska avskräckande aggressiv bok – en filosof hade kallat den "världens argaste bok". Nummer två i ligan för aggressiv religiös marknadsföring var vi båda överens om att var Paulus. Både hinduismen och buddhismen är kliniskt fria från aggressivitet med undantag för Bhagavad-Gita, där aggressionstemat dock bara är en del av dess mångsidighet och mångtydighet i mystisk mångfald utan like.

En annan faktor att ta i beaktande och ständigt bevaka var naturligtvis vädersituationen. Som bäst rasade tropiska stormar över Japan och Taiwan som vräkt hela hotell och tiovaningshus ut i havet, vilka förödande stormar nu väntades in över Kina. I Delhi var det dock 35 grader och solsken medan det ösregnade i Calcutta. Man fick göra med vädret som med huvudvärken: leva med det och göra det bästa av saken.

Vädret i Helsingfors, där jag skulle byta flyg, lovade mulet och regnskurar, men under vår fem timmar långa väntan ljusnade utsikterna. När vi sedan lyfte från Vanda klockan 7 på kvällen var vädret perfekt, och flyget gjorde en lov först norrut för att sedan passera söderut väster om Helsingfors. Det betydde att jag fick hela Helsingfors utanför mitt fönster. Så väl

hade jag aldrig fått se min födelsestad tidigare. Hela centrum kom i focus med Drumsö och Sveaborg, och det var bara att fotografera. För en gångs skull hade jag fått uppleva min ursprungliga hemstad i det gynnsammaste av alla tänkbara lägen, väder och belysningar.

del 2 : *Manali.*

Birgit var en erfaren Kina- och Tibetresenär och hade till och med varit ute i Takla-Makan-öknen medan hon aldrig hade varit i Indien. Det var liksom det som fattades. Hon var den verkliga resentusiasterna med världens bästa humör, så jag kunde inte ha fått en bättre medresenär. Dessutom var hon jämnårig. Hennes resa hade organiserats av "Läs och Res", men på grund av diverse avhopp och avbokningar, dessvärre mycket vanligt i dessa svåra ekonomiska tider, hade hon även anlitat en annan researrangör, så att hon först skulle göra Delhi, Agra, Taj Mahal och kanske även annat innan hon skulle nå Leh om en vecka. Vid det laget var mitt program att vara i Zanskar.

Det var mördande hett i Delhi, och det var bara att klä av sig genast. Värre var det med byxorna. Benen svettades kopiöst hela tiden i 35 grader och plus, medan man ju inte kunde ta av sig byxorna, åtminstone inte offentligt i en buss.

Jag fick en buss hela vägen till Manali 6.40. Den kom iväg klockan 7, och vid middag efter fem timmar var vi i Chandigarh efter 25 mil. De återstående 31 milen över Bilaspur, Sundar Nagar, Mandi och Kullu tog tio timmar. Vi var framme först halv elva.

En kopp te på busstationen i Delhi, en vattenflaska på vägen, några digestivkex och ett äpple från Sverige var allt man fick leva på under dagen, och när man kom fram var allting stängt. Man kunde inte ens få en kopp te, utom nere i centrum vid busstationen. Men man kom fram levande enligt sin vana trots allt, och man fick plats i sitt gamla härbärge. Allt verkade normalt, och även min favoritrestaurang Lakshmi, Manalis äldsta och bästa, fanns kvar. Allt var lugnt, och i morgon kunde man se fram mot en välbehövlig vilodag efter non-stop-resan under två dygn från Göteborg. Landvetter-Manali hade tagit 36 timmar men hade kunnat göras på 24, om man räknar bort alla de onödiga väntetiderna.

En ung grabb ville genast haffa mig för sin billiga busstaxi till Leh. Den tog tio personer, gjorde resan på en dag, kostade bara 300 men startade 2 på morgonen. Nej tack. Bussen var dyrare men lugnare och bekvämare. Grabben i fråga var chauffören själv och något påstruken och frågade mig flera gånger om jag rökte och drack, som om han inte kunde tro att jag var en som aldrig rökte något och bara drack vid behov. Han ville ha mig bokad genast med halva avgiften betald i förskott, men jag krävde betänketid. Det kunde han inte ge mig. Man kan tänka sig vad för ett sällskap en så alert chaufför kunde ragga upp som helst både skulle kunna röka och dricka allt möjligt under vägen...

Man sov ut ordentligt och vaknade igen fullkomligt utvilad efter nio timmar. Vädret var fuktigt men regnfritt, och solen tittade nästan fram genom molnen. Jag gick upp till Vashisht för att genomgå det ceremoniella badet i de varma hälsokällorna, men denna gång gick det inte. Fötterna vägrade acceptera den heta temperaturen, som kan ha varit över 40 grader. Det brändes för mycket helt enkelt. Ingen tortyr är värd något pris, så det var bara att avstå. Det hade aldrig hänt förut. Hade mina fötter härdats så mycket åt det kalla hållet att de så resolut krävde värmebegränsningar?

Jag hörde mig där uppe bland gamla hippies och guruer som jag visste att Johannes brukat umgås med om de visste något om honom. Han hade varit hos dem på vårvintern senast och haft siktet inställt på problemen i Pakistan, i synnerhet Swat. De hade avrått honom från att bege sig dit, som tydligen alla andra, men han hade naturligtvis rest ändå.

"Jag tyckte inte om hans inställning," sade en gammal man. "Han lever för mycket i framtiden och har extrema visioner om islams fall som jag tycker luktar rent önsketänkande, och han tror sig kunna påverka saken. "

"Är det talibanerna?"

"Bland annat. Sådana problem är inte hälsosamma."

Naturligtvis kunde jag inte få ut något mera konkret från honom.

Nere hos buddhisterna omkring templet fick jag veta något mera men inte mycket:

"Han är orolig för Pakistans stabilitet efter mordet på Benazir Bhutto, en oro som delas av hela Indien. Vad han egentligen gör där i Pakistan har vi ingen aning om, men han berättar väl om saken när han kommer nästa gång."

Det var vad jag fick veta, samstämmiga ledtrådar men inget konkret. Det var allt vad jag kunde åstadkomma.

Min gamle värd berättade att monsunen i år var en katastrof genom sitt uteblivande – det hade knappast regnat alls, medan förra årets monsunregn hade varit desto rikligare. Äppelskörden hade då blivit så rik att priserna gått ner till 20 rupier för ett kilo. Nu var de uppe i 70, och det fanns nästan inga äpplen att få tag på.

Det kom inte mer än några få droppar regn under hela dagen mitt under monsunsäsongen, så jag förstod vad han menade. Även vinterns snöfall hade varit sällsynta och sparsamma.

En polack på härbäret levde i Breslau (Wroclaw), och vi kom att prata mycket om polsk film och de alltjämt problematiska relationerna med Ryssland. Han hade varit i Georgien under det ryska kriget förra året och sett vad ryssarna gjorde där med bombningar och ödeläggelse. Han bekräftade att Adrzej Wajdas film förbjudits visning i Ryssland av de ryska myndigheterna för dess avslöjandes skull av sanningen om Stalins behandling av Polen. Under Putin hade Ryssland åter halkat in på den officiella historieförfalskningens politiska snedtripp.

Annars var allt frid och fröjd i Manali, alla mina gamla (unga) vänner på Greenland fanns kvar, och man kunde som vanligt inte annat än bara må gott i Manali.

del 3 : *Ankomst Leh.*

Naturligtvis försov jag mig, så att jag missade bussen 6.30. Nästa skulle gå 7.30, men det blev 8. Den var naturligtvis överfull, men jag fick ändå en dräglig plats längst fram men utan utsikt, men det gjorde inget, för allt var bara mjölk ändå. Tydligen började det regna nu. Först när vi närmade oss krönet av Rohtangpasset kunde man börja urskilja något.

Den totala växlingen från en värld till en annan var lika sensationell som vanligt. På den ena sidan drypande fuktig tryckande tropisk värme, på den andra vild ödslighet och kalla ilkårar. Man var tillbaka hemma igen i landet bortom bergen, som bara kunde ha ett namn: Tibet, vare sig regionen hette Lahaul eller Spiti eller Kinnaur eller Ladakh eller Zanskar eller

något annat. Det var Himalaya, och hela Himalaya tillhör egentligen bara tibetanerna, vilka underfolkgrupper de än bildar.

Under resan ramlade en gubbe över mig. Han ramlade raklång pladask rakt i min famn från andra sidan gången och låg där orörlig som död. Efter en stund öppnade han ett öga. När det andra också öppnades såg han förvånad ut. Han hade helt enkelt tuppat av totalt. Han hjälptes till att dricka litet vatten, och snart var han helt återställd och satt upprätt igen. Inga andra intermezzon på grund av höjden spordes, utom ett litet barn, som skrek allt vad det orkade hela vägen, tills vi var nere på andra sidan.

Keylong nåddes klockan 3 efter 7 timmar. Vädret var vanskligt, mörka moln lurade och hotade, men jag frestades ändå att besöka klostret 500 meter ovanför. 200 meter före målet bröt regnet och åskan fram. Som vanligt hade jag varit oklok nog att bege mig upp i Keylongs berg utan paraply. Att detta bara måste hända på nytt varje år!

Jag var ändå glad åt exercisen, även om klostret var stängt och låst som vanligt, men jag hade även varit glad om jag stannat i byn och sluppit regnkrisen och åskvädret. Blixterna var riktigt praktfulla.

Där nere igen gällde det att köa för en biljett till Leh. De enda andra västerlänningarna som köade var ett ungt japanskt par och tre polacker, en ung man med två damer. Han fick köa för dem, varvid vi kom i samspråk. Liksom polacken i Manali var även denne Andrzej från Wroclaw och i Indien för första gången. I Dharamsala hade de varit fullkomligt inregnade, varför de beslutat sig för att pröva på Ladakh. Andrzej var mycket tacksam för alla råd och tips jag kunde ge. Med dessa polacker skulle den extrema resan upp bli riktigt behaglig.

Som vanligt blev det en tämligen sömnlös natt i den tibetanska sovsalen för uttröttade resenärer, då merparten av dessa utgjordes av ivriga tibetaner på väg mot Dalai Lamas kurser i Leh. Snarkorkestern var fascinerande. Gutturala suckar blandades med osammanhängande sömnprat med snyftningar och rosslingar, det hela tämligen rytmiskt, och där emellan något kvidande från någon drömmande dam. Redan fyra reste sig de ivrigaste tibetanerna ur sina sängar, och sedan blev det inte mera sömn den natten.

Passagen upp till Leh gick tämligen smärtfritt – inga incidenter. Först i Pang! blev vädret något hotfullt med någon åska och några regndroppar, men det gick över. Redan halv 7 nådde vi Upshi medan det ännu var ljust, och hade det inte varit för alla de övermåttan stökiga tibetanerna som skulle lassa av hela busstaket med deras bagage vid avstigningen i Choglamsar för att ställa upp på Dalai Lamas föreläsningar, vilket tog en otrolig tid av ivrigt stök, så hade bussresan från Keylong till Leh slagit alla rekord. Nu tog den i alla fall nästan 14 timmar.

Hela dagen hade i princip varit idealisk. Öknen hade varit vackrare än någonsin i ett barmhärtigt beslöjat ljus, som både neutraliserade gassande solsken och höll regn- och åskstormar på avstånd. 12 kilometer från Upshi inträffade resans enda incident – en punktering, som chauffören dock lät vara då vi var så nära målet. Bakhjulen var dubbla, och om ett däck sprang sönder kunde ändå det andra däckets bära hela bussen vidare en måttlig sträcka, om vägarna var goda, vilket den sista vägen var.

Min tiodagarshuvudvärk, som föregått resan, verkade vara över, då de sista skarpere känningarna försvann efter Rohtangpasset. För hälsans skull kanske man borde stanna här.

Västerlänningarna var omkring dussin, de tre mycket unga och ivriga polackerna, ett japanskt par, en mycket tystlåten och seriös tysk, en praktfull engelska längst bak, en annan engelsman bredvid mig som hela tiden skulle fotografera ut genom mitt fönster, som han då alltid plötsligt slet upp med våld i synnerhet om jag sov, två andra japanska flickor och en kroat utom jag.

Kroaten blev min synnerligen goda vän. Han var konstnär och hade en kyrkorganist till mor och musiklektörinna till moster, men själv var han universalkonstnär inom konst, film, musik och vad som helst men arbetade mest med festivaler och konstutställningar. Han och polackerna följde med mig till Lung Snon, mitt gamla hem, där återmottagandet var lika överväldigande hjärtligt som vanligt, och polackerna fick ett trebäddsrum medan Marko kroaten delade rum med mig. Vi satt sedan länge efter aftonmåltiden och pratade igenom hela den aktuella världssituationen när det gällde religion, filosofi, politik, livets mening och allt annat. Det var en så god början på Ladakh-séjouren att den knappast kunde bli mycket bättre.

del 4: *Ärenden i Leh.*

Polackerna fick problem. Marluiszia hade på bussen från Dharamsala till Manali blivit bestulen på sin plånbok i trängseln med alla sina kontokort, så hon var utan pengar. Ella gick till första bästa ATM-bank i Leh, som plötsligt stängde då pengarna tog slut. Samma sak var det i Lehs andra ATM-bank: hon kunde inte få ut några pengar. Så hon var också utan pengar. Bara Andrzej hade pengar, och de måste nu förtvivlat leta efter ett billigare ställe att bo på. Jag stötte ihop med Alimjan, som generöst erbjöd ett trebäddsrum för 300, vilket jag framförde till dem.

Med Marko talade jag mest italienska, vilket han kunde riktigt bra, bättre än engelska. Han bodde ju på Istrien nära vad som en gång hette Fiume, som ju varit italienskt före kriget, så italienska ingick i hans arvegods. Han ville helst av allt in till Pakistan, men det var svårt att få visum dit, i synnerhet om man hade många indiska visum och stämplor i sitt pass. Markos pass svämmade över av sådana. Enklast kom man in till Pakistan med ett helt nytt pass utan stämplor, men även då kunde det ta en vecka i Delhi.

Marko var en entusiastisk Indienbesökare sedan 2000. Hans första resa hade gått till som så, att han begivit sig till Venedig för att därifrån flyga till Wien för vidarebefordran till Delhi med *Austrian Airlines*. Det var fel på flygplanet från Venedig, så det måste gå ner igen till Venedig, varpå Marko skickades med ett annat flyg till Paris. Där på *Charles de Gaulle* hittade han ingenting och allra minst några *Austrian Airlines*. Nu hade han för länge sedan missat anslutningsflyget från Wien, och i Paris kunde ingen hjälpa honom. Till slut kunde en ovanlig skönhet till hjälpreda få honom fram till *Austrian Airlines*, som låg i källaren som en underavdelning till *Lufthansa*. Därigenom kunde han äntligen fraktas till Wien, varifrån man slutligen fick över honom till Delhi.

I Delhi hade genom alla dessa turer då naturligtvis hans bagage förkommit. Det tog fyra dagar för att få det tillgängligt igen.

Då bodde han på ett hotell mitt i den värsta smeten i Delhis slumcentrum, och just då inleddes en hejdundrande Shivafestival. Han vaknade upp inför ett oväsen från gatan som

sakta men säkert oavbrutet tilltog, tills han slog upp dörrarna till balkongen, där han möttes av en färg- och festprakt utan like över hela torget. Han stod som bedövd och var från den dagen slav under den indiska kulturen.

Egentligen var han anarkist, men även anarkisterna marscherade nu för tiden under banér och var väl organiserade, liksom syndikalisterna, medan han definitivt var emot det kapitalistiska världstyraniet, som ensamt åvägabragt den stora recessionen, som egentligen bara drabbade de fattiga och utsatta. Ändå var han inte någon revolutionär eller politisk aktivist utan trodde på konsten som den egentligen enda möjliga positiva och kreativa världsförbättrande faktorn i längden. Därom var vi helt överens.

Han hade ett stort Jesuskomplex med sin katolska familjebakgrund och tyckte inte alls om den nya påven, medan han i princip kunde omfatta alla andra religioner, till och med islam, men mest hinduism och buddhism. Han var en professionell sökare som aldrig nöjde sig utan alltid sökte vidare.

Hade Johannes nu varit i Leh hade han utan vidare kunnat hjälpa Marko till Pakistan fullkomligt säkert och helt inofficiellt utan byråkratiskt krångel. I den Moraviska missionen träffade jag en ortodox kollega till Johannes som visste en del om hans förehavanden och fullkomligt delade min oro för hans öde.

"Han tar på sig för mycket," menade han, "och går för mycket upp i sina visioner, som om man kunde leva mera i framtiden än i nuet. Han ser det som en ofrånkomlighet att både den kinesiska kommunismen och hela världsislam går mot sin upplösning, han kallar det implodering eller sammanbrott, och därför engagerar han sig så djupt i vad han kallar den utvecklingens hjärtpunkt, Tibet och Kashmir med Afghanistan. Jag tror han har fullständigt rätt i detta. Både islam och den kinesiska enpartistaten har inget existensberättigande i en värld som går mot en ny tidsålder där internationellt samarbete blir det viktigaste av allt i synnerhet i beaktande av klimatkrisen. Mänskligheten kan inte ägna sig åt dårskaper när hela den naturliga världsordningen står på spel."

"Du låter som Johannes själv."

"Jag har pratat mycket med honom och vet hur han tänker. Men han kan inte själv ta ansvaret och ledarskapet för islams och Kinas sammanbrott. Det är i det avseendet han går för långt."

"Ser du inget konstruktivt i hans engagemang?"

"Jag försöker se det, men om hans subversiva anarkism är konstruktiv så är den det på så lång sikt att jag inte kan se fram till utmynningen av hans visioner."

Han visste inte heller var Johannes var nu, men han var säker på att han skulle höra av sig, i synnerhet då han måste veta att jag nu befann mig i området.

Mindre lycka hade jag med min gamle vän överste Wangdus. Han var inte hemma. Jag gick förgäves den sex kilometer långa uppförbacken till slutet av Leh- och Sankaradalen och fick gå tomhänt samma väg tillbaka igen. Samtidigt mulnade det ordentligt, och över Zanskar åskade det ordentligt, så att molnen var alldeles massivt och kompakt blygråa i så dramatisk mörkläggning att de nästan var blåsvarta.

Däremot träffade jag Skarma. Då Dalai Lama nu befann sig i Zanskar gick det många fordon dit, och jag skulle kunna följa med någon dit på tisdag om två dagar.

Senare på kvällen träffade jag polackerna igen. Det hade äntligen ordnat sig med deras ekonomi, de hade hittat ett ATM-kontor som fungerade, och morgonen därpå kunde jag hjälpa dem orientera sig och planera sina två veckor i Ladakh.

Samma morgon reste Marko vidare västerut för att upptäcka Kashmir och kanske finna någon väg in till Pakistan. Det var bara att önska honom lycka till.

Sålunda förlorade jag en synnerligen intressant rumskamrat. Han såg ut som ett troll med sin vilda hår- och skäggväxt och intensiva blå ögon, något av en universalkonstnär med djupa insikter i det religiösa och kosmiska och en passionerad *Vipassana*-praktiserare. Vi skulle hålla kontakten.

del 5: *Zanskarproblem.*

Varje år uppstår det nya Zanskarproblem av en helt annan natur än de föregående årens. I år råkade Dalai Lama bege sig samtidigt som jag till Ladakh, det hade hänt förut, det var inte alls märkvärdigt, men i år skulle han dessutom till det avlägsna klostret Lingshed för att där gå i *retreat* och hålla föreläsningar. Han kom till Ladakh den 10 augusti, dagen före min avresa, och avreste till Zanskar den 15-e, samma dag som jag ankom till Ladakh, för att stanna där till den 21-a. Följaktligen hade alla bussar och jeepar till Zanskar från Ladakh mobiliserats till den 15-e för att återkomma den 23-e, för alla som ville vara med på hans pilgrimsresa. Följaktligen gick det inga bussar eller jeepar till Zanskar från Leh mellan den 15-e och 23-e. Jag hade hoppats komma iväg till Zanskar den 18-e. Det var hopplöst. Alla tåg hade gått på en gång den 15-e, och det fanns inga kvar.

Ändå försökte min trogne guide och agentvän Skarma göra vad han kunde för att uppamma ett fordon, men alla de hjältemodiga försöken misslyckades. Till slut hade jag inget annat val än att pröva på en utväg som jag aldrig provat tidigare: att ta bussen till Kargil och där försöka finna ett annat fordon till Padum.

På busstationen hänvisade de mig till poloarenan, där det någonstans skulle vara möjligt att köpa en biljett till Kargil, men poloarenan med omnejd var ett väldigt komplex. Naturligtvis hittade jag ingenting. Vid ett kontor av något byråkratiskt slag, slutligen, där ingen var villig eller kompetent att hjälpa mig, dök min unge värd från *Alimjan Guest House* plötsligt upp som en räddare i nöden. Han visade mig på en buss som stod ensam helt utanför alltihop. Jag begav mig dit, och där kunde jag köpa en biljett till Kargil för 250 rupier klockan 5 följande morgon.

I backen stötte jag ihop med mina tre eviga polacker. De hade nu organiserat sig för ett mycket ambitiöst program. Andrzej och Matiusja skulle bege sig till Nubradalen, medan Ella skulle bestiga Stok Kangri (6100 meter), Ladakhs högsta berg. De hade inte erfarit några höjdproblem alls. Ella frågade mig om jag ville hänga på, medan de andra två ville ha mig med till Nubra, och visst var båda företagen frestande, men jag var redan bergtagen av Zanskar. Vi lovade dock att hålla kontakten och, om möjligt, att ses igen när jag kom tillbaka.

En ung tyska ankom till *Lung Snon* som hade bott där också för två år sedan, varför vi då måste ha träffats, men vi kom inte ihåg varandra. Hon hette Birgitta med svensk stavning, vilket var mycket ovanligt som tyskt namn.

Så var där Walter, en högväxt och bullrande holländare som inte förstod någonting av buddhismen, som jag därför inte kunde förklara för honom någonting om. Ett medelålders israeliskt par hade kunnat vara vänner till mina israeliska vänner från förra året, men de höll sig för sig själva. De pensionerade svenskorna Eva och Birgitta hade redan varit i Ladakh en månad och gjort den berömda *"baby trek"* från Likir till Themisgang på tre dagar, vilket de upplevt som rena tortyren. Det såg inte ut som att jag skulle hinna med Themisgang detta år, men allt var fortfarande möjligt.

Under eftermiddagen gjorde jag ett nytt försök att hälsa på min gamle vän överste Wangdus högst upp i dalen, men han var fortfarande inte hemma. Allt var låst och alla gardiner fördragna. Han kunde mycket väl vara i Zanskar, då han var engagerad i Dalai Lamas familj.

Helena Norberg-Hodge var i Leh sedan en månad men förkyld. Många var förkylda efter sommarens osedvanliga hetta utan regn. Jag hade inte möjlighet att besöka *"Women's Alliance"* denna gång, men hon var kanske ännu kvar och friskare när jag kom tillbaka.

Det blev naturligtvis en sömnlös natt i vanlig ordning, i synnerhet som min klocka ibland inte gick. När man vaknade till någon gång då och då måste man därför springa ner emellan för att kolla receptions-klockan, men just denna natt höll min klocka hela tiden.

Klockan 4 fick man knalla iväg tvärs genom staden till bussen vid poloplan. Den avgick punktligt, men tyvärr var det en videobuss, och jag upptäckte videotelevisionen med en obeskrivlig fasa. Lyckligtvis skonades passagerarna till efter klockan 8, men sedan brakade helvetet löst med grälla showfilmer och utslitna högtalare som mest bara brötade på med mycket oväsen. Dessutom hade jag bredvid råkat få bussens största och bredaste passagerare, en gubbe som hade behövt tre säten, varför vi som satt på ömse sidor om honom fick ungefär bara ett halvt säte var. Dock hade jag åtminstone fått fönsterplats.

Vädret var mulet och trist, och vi ankom till Kargil efter denna tio timmars resetortyr klockan tre. Där började problemen.

I Kargil rådde nämligen samma problem som i Leh: alla bussar, jeepar och fordon för trafik till Zanskar var redan där för Dalai Lamas skull. Därför gick det inga jeepar eller bussar till Padum denna dag, fastän det annars alltid gick regelbunden trafik dit.

Det var inte bara jag i bussen som skulle till Padum. En äldre lokal herre hade med sig hela sin trekkingutrustning för en *trek* från Padum till Darcha med tält och kistor, ryggsäckar och eldstäder, tältstolar och matförråd, som fyllde hela busstaket. I Kargil kom han inte ett steg vidare.

Några andra skulle också till Padum. Vi var omkring ett halvt dussin. En privat busschaufför ställde upp med sin minibuss med 16 platser, men den kunde omöjligt fyllas, varför det skulle bli dyrt för var och en. En annan möjlighet uppenbarade sig genom en jeep med flak, som kunde vara billigare. Hårda underhandlingar följde.

Ej heller stannade bussen vid den vanliga busstationen utan vid en helt annan för privat busstrafik, där vi var helt vilse. Fem passagerare skulle vidare till Srinagar, men det fanns inte ens någon buss till dem förrän följande kväll. Ej heller gick det att hitta till centrum från denna fälla utan återvändo, och jag gick vilse totalt. Det enda hotellet i närheten erbjöd ockerpriser, 300 för ett sjaskigt rum med toaletthål i korridoren, men vi lyckades få ner det till 250. Kort sagt, vi var hopplöst strandsatta i en prekär situation.

Jag lyckades dock omsider hitta tillbaka till den trivsamma tibetanska restaurang där jag tillsammans med Hasso och Margrethe från Graz hade haft en så angenäm middag i fjol. I Mulbek hade vi också passerat den alldeles särdeles inbjudande hotellrestaurangen "Janson's", ett namn som måste sticka varje skandinav i ögonen, ehuru dess ägare knappast är skandinav ens om han råkar heta Janson.

del 6: *Resan till Zanskar.*

Hungern drev mig tillbaka till den tibetanska restaurangen för en extra omgång *momos*, vilket visade sig vara ett lyckokast av ödet. En ung man tilltalade mig där som visade sig vara tibetansk flykting och i färd med att grunda en skola för föräldralösa barn. Han var alltså en kollega till Lama Yonda i Pemayangtse i Sikkim, och jag gav honom dennes adress. Han ville inte ha pengar, bara hjälp med spridning av ordet, ty han skulle vara i behov av frivilliga lärare, precis som Lama Yonda, som skulle få mat och husrum gratis om dock ingen lön.

Där fanns då också Alberto från Monza, kollega och redaktör, och en fransk filmregissör, som fått sin film "Samsa" representerad vid Göteborgs filmfestival. Han hade alltså varit där. Samtalen blev ytterst intressanta och givande, och det var svårt att bryta upp därifrån. Min vän tibetanen, Mohd Izbal, drev två restauranger i Kargil och var dessutom lärare och hade arbetat som lärare sex år i Zanskar.

På skoj frågade jag honom om han händelsevis stött ihop med Johannes och gav en beskrivning. Han var just en sådan man som var lagd för att träffa individer sända av ödet, och han tänkte efter noga. Så sade han: "Jag tror han kan vara i Lingshod." Det var där Dalai Lama var för *retreat* och föreläsningar. Det skulle mycket väl kunna stämma: ett kloster mitt i hjärtat av Zanskar så fjärran från alla civilisationens vägar man kunde komma.

Det blev 16-sitsbussen för 1000 rupier per person. Vi skulle starta klockan 4 i morgningen, det skulle svida i allas plånböcker, men vi skulle åtminstone komma fram, vilket var det enda viktiga. Även den gamle med hela sin ofantliga utrustning skulle därmed komma fram trots allt.

Vi kom iväg närmare 5. Den gamle mannens guide hade blivit svårt insektsbiten under natten, ej av en skorpion men näst intill. På grund av den myckna utrustningen hade de stannat på bottenplanet, för att slippa bära den upp och ner, trots varningar för just dessa giftiga insekter i Kargil.

Men vädret var ypperligt. Jag drömde att det var hällregn i ständigt drypande skval, medan Brahms skrev i direktionen för sats 3 i sin fjärde symfoni: "Till det hälsosamma rödvinets lov", – det finns inget belägg för detta, det är sådant man drömmer, den satsen är för övrigt hans mest bullersamma och stökiga scherzosats, själv lär han ha sagt att den illustrerade "Alexander i strid med elefanterna i Indien"; men det var en frisk dröm trots regnet – Brahms var ju en av de få av dessa stora kompositörer som hade ordning på sig. Han hade för övrigt samma födelsedag som Tjajkovskij, och båda är väl det senare 1800-talets främsta symfoniker.

När vi nådde Sanko klockan 6 hade redan solen gått upp, där vi kunde inta dagens första kopp te – mera fanns inte att tillgå. Under dagens lopp skulle vi stifta alltför nära bekantskap med denna dags unikt sällsamma problematik.

Men vädret var alldeles underbart. Där vägen kröker österut och tvillingbergen Nun och Kun framträder i överväldigande majestät kunde vi fotografera utan ett moln på himmelen, och så fortsatte det, även om det var bittert kallt.

Under vägen möttes vi av cirka 20 fullproppade bussar, alla på väg mot Leh. Det var hemresan för alla dem som rest till Zanskar för Dalai Lamas skull. Alla dessa bussar hörde hemma i Leh, de flesta var minibussar och tagna ur lokaltrafiken, så jag kunde förstå att Leh varit tämligen fordonlöst. Samtidigt verkade vi vara de enda på väg uppåt – inga fordon att köra om på vägen. I Sanko satt en rejäl 120-kilos engelsman och hoppades på att få lift mot Padam. Han vände sig till mig, men vi var redan nio personer, och hade vi klämt in honom hade dörrarna sprängts, så det var tyvärr säkrast att avstå.

Vädret höll i välsignande storslagenhet, och vi nådde Rangdum efter halva vägen omkring middag och motsåg då en äntlig och efterlängtd frukost. Då infann sig problemet. Det fanns ingenting att äta eller dricka i det lilla samhället Rangdum. Alla gästhus var stängda och låsta utom ett, de hade alla gett upp, och det enda det återstående kunde erbjuda var ris och linser. Det fanns inte ens te. Allt var slut och hade fullkomligt uppslukats av de 20 busslasterna återvändande ladakhier till Leh som av en gräshoppssvärm. Vi fick nöja oss med ris och linser med vatten. Det var rena fängelsematen och smakade förfärligt.

Vid gott mod trots allt på grund av det härliga vädret fortsatte vi vidare medan himlen bara blev blåare hela tiden och solen började värma ordentligt, medan vi samtidigt kunde frossa i idealiskt fotograferande. Jag hade knäppt allt detta förut, men de två av mina medresenärer som hade kamera, ett trevligt kultiverat par från Delhi åt det trindare hållet, var fullkomligt saliga och lika aktiva som jag.

Vi kom fram till Padam klockan 4 efter 11 timmar. Det var en fantastisk prestation av föraren, som varit på bettet hela vägen men vid ett tillfälle riskerat att somna. Då hade min vän från Delhi tillfälligt tagit över men bara kört i ultra-rapid, så han blev snart avlöst igen.

Både paret och jag fick rum i mitt gamla ställe *the Tourist Bungalow*, varefter jag äntligen kunde skaffa mig en anständig frukost. Där på hotell Kailashs stora restaurang satt den trinde engelsmannen från Sanko och höll hov. "Hur kom ni hit?" frågade jag förvånad. En timme efter att vi hade lämnat Sanko hade han fått skjuts med någon och kommit lyckligt fram samtidigt som vi.

De enda andra västerlänningar jag råkat på vägen var ett cyklande sällskap på tre personer från Spanien, en dam och två herrar, som cyklat ända från Srinagar.

I Rangdum satt det ett sällskap på fyra personer utanför det enda öppna stället. De hade inte heller fått någonting. Det var två äldre engelsmän och ett ungt par, där han var från Sverige, närmare bestämt Hälsingland, Hudiksvall. Han bodde med sin engelska dam i Kullu och skötte sitt arbete därifrån – den moderna lösningen på problemet att vara tvungen att bo vid sin arbetsplats, vilket digitaliseringen av samhället gjorde överflödigt. Numera kunde man som min kusin arbeta i Europa och bo i Nya Zeeland.

Paret från Delhi, som jag nu bodde granne med, hade haft turen att hitta oss. De hade redan gett upp försöket i Kargil att hitta ett fordon mot Padam när det inte fanns något och

redan tillgripit sin B-plan att återvända samma väg och stanna till i Lamayuru och bokat plats på Leh-bussen, när de hörde talas om oss. Jag hade haft samma B-plan, och lyckligtvis hade vi sluppit tillgripa den och bodde nu grannar i Padam medan vädret bara strålade och strålade.

del 7: *Munkarna i Mune*

En annan välsignelse i rummet jag hade i *Tourist Bungalow* i Padam var, att dess dusch faktiskt avgav varmt vatten. Jag hade frågat om det fanns tillgång till varmt vatten då badrummet hade två kranar, men fick nej till svar, och den röda kranen gav inget vatten. Döm om min förvåning när den blå kranen i duschen faktiskt gav mig en varmdusch!

Jag startade klockan 8 från Padam innan det blev för hett. När jag nådde Bardan satt den tjocke engelsmannen där med en vän och blev inskriven i rullarna för check-posten. Klostret var öppet, så jag passade på att bese det och bestiga det, blev sedan inskriven själv i rullorna och kunde fortsätta vidare. De andra färdades i jeep, den store engelsmannen skulle inte ens kunna sitta på en åsna eller ponny utan att knäcka dess rygg, medan jag klarade mig mer än väl till fots.

Längs vägen arbetade hundratals vägarbetare. Vägen var nu fin och asfalterad ända fram till Bardan, där sandvägen vidtog, som i fjol gått ända ner till Padam. En grupp arbetare insisterade på att jag skulle fotografera dem alla tillsammans, vilket jag gjorde, då jag kunde få vinkeln och ljuset att stämma, varefter alla skulle komma fram till digitalkameran och titta på det mirakulösa resultatet. De var helt betagna och mycket tacksamma.

När jag kom fram till klostret Mune syntes ingen till någonstans. Jag fann min väg ner till samlings salen, och där satt tre unga munkar och hade *puija* medan en fjärde serverade te. En av de tre var min munk, och han tog genast hand om mig. Han var besviken för att jag inte ytterligare besvarat hans inbjudan i mars att komma till Mune, efter att jag då besvarat hans mail med att jag tänkte komma efter den 20 augusti, vilket han hunnit glömma på fyra månader. Jag serverades te i mängder och av alla de sorter och en utomordentligt välsmakande lunch av ris med enkla grönsaker, som definitivt hörde till mina bästa måltider i Ladakh hittills.

Han anvisade mig en bädd i sitt rum, så jag fick i artighetens namn övernatta, även om jag gärna hade fortsatt genast. Han bekräftade att det bara var sju timmar till Phuktar, medan jag häpnade storligen när det visade sig, att jag klarat av sträckan Padam-Mune på tre timmar. Jag hade kommit fram klockan 11, då deras *puija* startade klockan 11.

Klockan 3 var nästa *puija*, varefter de flyttade tillbaka Dalai Lamas tron, som de ställt i ordning i fall han skulle komma förbi på vägen till eller från Lingshot. Nu gjorde han inte det, han hade tagit helikopter i stället, och vi hade mött hans helikopter och eskorthelikopter på vägen från Sanku. I stället hade jag kommit till Mune.

Till varje *Puija* serverades det rikligt med te, vanligen smörte, eller snorte, som skandinaver brukar kalla det för att identifiera dess konsistens, som det var lätt att dricka för mycket av, men även vanligt te kunde förekomma, och på rummet bjöd min munk mig på saltat te, som faktiskt smakade riktigt gott. Tänk om det till de kristna gudstjänsterna i väst

alltid skulle serveras te? Då skulle man få något för kollekten, och kyrkorna skulle aldrig bli tomma.

En annan rolig skillnad mellan öst och väst belystes av mina indiska journalistvänner från igår i form av en anekdot. Bill Gates tillfrågades hur många *Microsoft* han hade sålt. Han svarade: "20 miljoner och 2." – "Men varför en så märklig siffra? Varför två mer än 20 miljoner?" – "20 miljoner till väst, en till Indien, och en till Kina," detta på tal om *Pirate Bay*, som både jag och mina vänner hade varit överens om att borde ha fått behålla sin frihet utan inskränkningar.

Gästfriheten och den pastorala idealexistensen i Mune var total. De båda unga munkarna, som bodde i min munk Lama Dorjes lilla munkskjul, lagade sin mat själva och åstadkom en mäktig middag som de kallade *Thukpah* men som snarare var *Skiu* – om inte båda. Lama Dorje upplät helt sitt rum åt mig och sov själv hos medmunken.

På vintern kunde det dock bli 42 minusgrader här, och minus 30 var tämligen normalt. Det är ett hårt liv för en munk, särskilt i dessa recessionens tider, när nästan alla priser hade fördubblats. Under dagarna arbetade munkarna hårt bland annat med att skifta de väldigt viktiga bevattningskanalerna, så att vattnet fördelades jämnt mellan hushållen. Detta vattenkanalsystem, där det gäller att ständigt växla om vattenkanalernas riktningar så att det blir rättvist, är en grundläggande livsnödvändighet för hela Ladakh, som ju egentligen är rena rama bergsöknen.

Suzy från Frankrike, som inbjudit mig till Mune förra året, så att jag redan då kommit på en första visit, visade sig precis ha lämnat. Hon for härifrån den 19-e, och den 20-e satt jag på vägen från Kargil till Padam. Någonstans söder om Sanku möttes vi av en röd bil, vars passagerare vi naturligtvis inte kunde se, men en av dem var hon.

Det var annars inte mycket att göra i Mune. Området var begränsat, och vid ett tillfälle blev jag inlåst, då den andra munken tanklöst lade haspen på utifrån, så att jag måste klättra ut genom fönstret, om jag inte ville finna mig i att vara oavsiktligt inspärrad som fånge; men för övrigt var allting idealiskt i Mune.

Man fick en lång god natts sömn inför ett himlavalv där man nästan kunde urskilja varenda stjärna i hela Vintergatan, fast det sägs att bara cirka 2000 stjärnor är urskiljbara, och vaknade i ottan fullständigt i toppform inför dagens utmaning, vilket kunde behövas. Jag och lama Dorje räknade naivt med cirka 7 timmar till Phuktar, ungefär som "*the baby trek*" från Likir till Themisgang, men ack vad vi bedrog oss.

del 8 : *Den farliga vägen till Phuktar.*

Klockan 6.40 startade jag på dagens äventyr precis när solen väl var uppe utan att ännu gassa, så jag fick några idealiska timmars promenad innan det började kännas varmt. Efter två timmar nådde jag Pepul på 3800 meter, där jag fick min första tepaus. Jag fann mig i bästa tänkbara lokala sällskap, och stämningen var mer än bara hjärtlig. Ändå skulle det bli ännu bättre.

Nästa tepaus blev Tsetan, där den lilla tehyddan visade sig vara full med folk. Det var bara lokalt folk men hela familjer, 15 vuxna och fyra barn till att börja med, men det fylldes på hela tiden. Det var rena folkfesten, det var som en resa ur Dickens, och som

föreställningens *clou* gjorde en praktfull lama entré i full festmundering i knallrött och hög strutmössa som en kardinal, – varefter jag fann mig tillräckligt utvilad och fortsatte.

Jag mötte många hästar på vägen, men det förvånade mig att vägen, som förlängdes en liten bit varje år, faktiskt gick ända fram till Pepul. Enligt kartorna och böckerna tog den slut vid Reru strax efter Mune, men efter Pepul följde en reguljär ponnystig på gott och ont, ibland omöjligt sandig och stenig men ibland bekvämare än någon sandväg, så det var bara att hålla till godo.

Det sista testoppet blev vid Kalgyok strax före den dal som leder in till Phuktar. Dittills hade vandrigen varit tämligen smärtfri, och jag var inte alls trött. När en bro kom och en by visade sig på andra sidan floden antog jag att det redan kunde vara Phuktar, varför jag gick över och klättrade upp till byn med dock en obestämd känsla i maggropen att jag var helt fel ute. Byn jag kommit till visade sig vara Cha, men en lokal guide på vandring med en västerländsk dam sade, att man kunde fortsätta till Phuktar därifrån. Jag konsulterade Charlie Lorams klassiska guidebok *Trekking in Ladakh*, ett måste för varje Ladakhresenär, där han beskrev genvägen från Cha till Phuktar såsom "farlig". Den var inte utmärkt på hans kartor, och han talade inte om varför den var "farlig". Uppenbarligen hade han aldrig vandrat den själv.

Klockan hade varit halv 3 i Kalgyok, och guideboken beskrev den återstående vandrigen till Phuktar lite löst som något mellan 1 och 2 timmar. Vägen visade sig vara mycket längre än vad kartorna lät förstå, och snart blev jag medveten om dess "farlighet". Den ringlade sig högt upp och höll sig sedan konsekvent på randen av hisnande bråddjup. Föll man ner där så föll man långt. Dessutom var det mycket blåsigt på denna höjd över 4000 meter, och vägen var upprepade gånger blockerad av ras, bestående vanligen av småsten, som gav efter för varje steg och som man måste ta sig över. Dessutom började jag nu bli ordentligt trött.

Hela vägen hittills hade det ständigt varit upp och ner, upp och ner, och nu var det mera så än någonsin, med branta uppklättringar längs sicksackstigar och ännu brantare krokvägar nerför, som det var den enklaste saken i världen att slinta i med den ofrånkomliga följderna att man slog sig mer än fördärvad. Lyckligtvis hade detta inte hänt mig ännu, men varje ny uppförsbacke, hur liten den än var, blev mer än dödligt ansträngande, och alltid kom det en ny ännu högre, medan man aldrig såg var man var, vart man var på väg eller fick något mål i sikte. Och man var fullkomligt ensam – ingen annan tycktes använda denna "farliga" väg åtminstone idag.

Så plötsligt rundade man ett hörn, och där låg Phuktardalen i hänförande grönska. Själva klostret låg sensationellt upphängt under bergsväggen. Det var svårt att beskriva det på annat sätt.

Ett splitternytt värdshus låg i min väg, varför det var lika bra att ordna med sin inkvartering genast. Man var ju ganska trött och ville gärna ha en säng. Jag visades ett dubbelrum för 400, dusch och toaletthål i golvet, bara kallt vatten, ingen elektricitet, inga solarlampor, men där fanns i alla fall en säng. Jag lyckades få ner priset till 200 och slog mig raklång ut på sängen och bara andades en längre stund.

När jag kände mig kapabel att åter stå på benen gick jag upp till det hängande klostret. Phuktar ligger på precis 4000 meters höjd och är i sanning spektakulärt och gör skäl för sitt

rykte av att vara det sälsammaste klostret i Ladakh. Ingen vet när eller hur eller av vem det grundades, men vem det än var föll det sig naturligt för honom att etablera ett kloster i en naturlig jättegrotta högst upp i berget, som klostret sedan har växt ut ur. När jag kom upp kom jag precis lagom till en *puija*, som hölls under tälttak, då nybyggnationer höll på inne i den jättelika grottan.

När jag kom ner igen till mitt härbärge vågade jag satsa på den kalla duschen, som sannolikt var den kallaste under hela resan. Det var omöjligt att bli varm igen efteråt, och jag blev rentav tvungen att dra på mig strumpor. Olyckligtvis hade jag fått med mig mina allra finaste frackstrumpor, men jag hoppades innerligt att det var enda gången jag skulle behöva dem under resan.

På härbärget visade sig även bo ett ungt italienskt par från Torino – jag hade mött torinesare förut på denna resa, och det är nästan bara piemontesare (=alpinister) som reser till Ladakh bland italienare, men de är många. Paret berättade att de var betydligt fler i år än i fjol. De var själva i Ladakh för tredje året i rad. Vi kom i glatt samspråk, och vi såg fram emot en gemensam middag tillsammans.

Den blev synnerligen trevlig. Fabio och Micaela var mycket intresserade av det indiska köket och var för det mesta vegetarianer även hemma och lagade till och med indisk mat hemma ibland. Han försökte lära sig ladakhiska och arbetade på en italiensk guidebok för Ladakh, men arbetet gick långsamt, och han hade en *backlog* på Internet sedan förra året.

Middagen bestod av ris, linser, ärter och några andra grönsaker men var mirakulöst god. Sålunda kröntes min kritiska framstöt mot Phuktar med fullständig framgång – med italienare på plats i Phuktar som kronan på verket.

del 9: *Tillbaka till Padum.*

Namnet Phuktar betyder egentligen "Grottfrälsning" – *Phuk* är grotta och *tar* är frälsning eller salighet. Namnet beskriver ställets innersta natur. Det är en grotta där man finner frälsning. Att de flesta kallar det 'Phuktal', som det också står i böckerna, är ett missförstånd och helt fel. Tibetanen som påstod detta och kände hela Ladakhs historia och till och med vem som grundat det, ett omöjligt tibetanskt namn, hävdade att klostret var mer än tusen år gammalt.

Jag kom iväg efter klockan 8, då jag ville uppleva klostret i morgonsol. Det var mycket lyckligt att jag valde den enklare vägen därifrån i stället för gårdagens 'farliga' väg, ty den var mycket vacker och helt annorlunda och bjöd på fler oemotståndliga fotomotiv än gårdagen.

I den första tehyddan vid Kalbok kom jag i glatt samspråk med tre australiensare från Melbourne, vilket ledde till att tepausen drog ut i det oändliga, men det var det värt.

Vädret var fortfarande mirakulöst nådigt, och solen gassade, vilket mina överarmar och underarmar tog stryk av.

Den andra tehyddan var tom när jag kom dit, men medan jag satt där och intog en lunch i form av nudelsoppa och många erforderliga koppar te kom det fler och fler inhemska gäster och tog plats i hyddan. Det var nästan så att Dickens-scenen från vägen upp upprepade sig.

Värden var älskvärdheten själv. På väggen hade han satt upp Dalai Lamas hela program för sin vistelse i Zanskar, ankomst med helikopter till Lingshed, vidare transport till Helipad, vidare helikopterfärd till Padum för tre dagars föreläsningar med besök i Paddar, och återfärd med helikopter till Leh för fortsatt undervisning i Choglamsar utanför Leh. Jag kunde varken hitta Helipad eller Paddar på kartan. Han hade också på väggen satt upp noggranna miljövårdsföreskrifter på tibetanska och engelska. (*Helipad*, lärde jag mig senare, är helt enkelt landningsplatsen för en helikopter. De finns överallt.)

Den tredje tehyddan vid Ichar där vägen tar slut och börjar hade dock liksom på vägen upp det bästa teet. Jag tog tre koppar och behöll länge den läckra eftersmaken i munnen. I denna tehydda fanns det mycket folk, både fransmän och tjecker och lokala förmågor, som alla väntade på biltransport. Jag var tydligen den enda som behagade vandra vidare till fots. Här gick gränsen mellan bekvämlighets- och natursamhället.

Liksom vägen upp tog också vägen ner 9 timmar, och med ryggsäck var det rena tortyren, men ändå var det värt det. Jag kom fram till Mune-klostret just som solen började försvinna bakom bergen, och min vän lama Dorje tog översvallande vänligt emot mig igen med en omedelbar kopp te.

Det är alltså fullt möjligt att vandra mellan Mune och Phuktar på en dag, även om det är nog så arbetsamt. Sträckan är mer än 40 kilometer, kanske 50, och räkna därtill alla branta uppförs- och nedförsbackar, alla kringelikrokar, den ständiga uppförsbacken, den förtärande solen, den hårda vinden och en ständigt plågsam ryggsäck. Det är mycket lämpligt att dela upp sträckan i fyra etapper med var och en av de tre tehyddorna som mycket tillfredsställande rekreationer.

Som resällskap i min munkcell min andra natt i Mune fick jag tre små munkpojkar mellan 5 och 13 år. De var mycket ivriga och hade varit hur trevligt sällskap som helst hela natten, om inte en av dem, den mellersta stackaren, hade snarkat. De enda oangenäma efterverkningarna av de två 9-timmars dagsmarscherna höll mig också vaken: mina armar var svårt förbrända av solen, trots rigoröst nyttjande av solkräm.

Lama Dorje inbjöd mig att närvara vid morgonpuijan klockan 7, men jag föredrog att vandra iväg. Ju tidigare jag kom fram till Padum, desto bättre, ty desto säkrare kunde jag ordna med rum och fordon mot Leh.

Det var mulet denna morgon, så att nedmarschen på tre timmar från Mune till Padum blev ganska behaglig. Först när jag började närma mig Padum började solen gassa ordentligt.

En incident på vägen ner: jag blev våldsamt nödig och hade till slut inget annat val än att slå en stråle där jag var mitt på vägen utan möjlighet till någon diskretion. Strålen blev rejäl och varade länge. Medan fontänen sprutade ser jag till min förskräckelse det indiska vägarbetslaget på många dussin man komma uppmarscherande längs vägen. Jag hade inte sett dem innan, och jag kunde inte avbryta min strålade process. De måste alla ha sett mig och kanske fallit i undran över att jag kunde stråla så länge och så kraftigt. Som sagt var, jag hade faktiskt varit tvingad av nöden. Efter gårdagens långa heta marsch hade jag varit mycket törstig, och lama Dorje hade bjudit på obegränsade mängder te, varmt vatten och soppa, plus att jag haft min egen vattenflaska. Omsättningen hade varit betydande.

När jag kom fram till Padum infann sig problemen. Man var nedstörtad från bergen och ställdes inför mycket konkreta problem. Min ena sandal var helt utsliten och hängde på en

skör tråd. Mina reservsandaler var helt oingångna och kändes som tvångströjor och skruvstäd för fötternas, men jag ville gärna hinna med någon utflykt även denna dag med Stongday i sikte, som jag ju misslyckats med att nå förra året. Att gå dit med antingen nya otympliga sandaler eller en gammal som kunde brista när som helst var otänkbart.

Det stod några bussar längs vägen, men ingen skulle till Leh. Även med rummet blev det problem, ty det var inte utrymt ännu. Jag måste vänta en obestämd tid. Innan jag hade ett rum kunde jag inte göra något.

En glad överraskning var att mina indiska journalistvänner var kvar. De berättade att det skulle gå en buss till Leh i morgon bitti klockan 3, den skulle infinna sig till kvällen, då man kunde köpa biljett, och de skulle med den till Lamayuru. Alltså kunde vi få sällskap igen hela vägen till Lamayuru, som också var min nästa anhalt. De var mycket nyfikna över min *trek* till Phuktar, och jag rekommenderade dem att göra en dagsutflykt till vägens slut vid Ichar, där den sista och bästa tehyddan låg, och de nappade på förslaget och for iväg.

Jag fick omsider mitt rum, och jag fann en skomakare åt min sandal. Då var klockan redan ett. Att bege sig till Stongday var ogörligt, men jag kunde besöka Karsha igen. Dit skulle kanske mina hemska reservsandaler bära mig, medan jag väntade på invalidens restaurering, då det inte var så långt.

Jag mindes tjecken förra året som sagt att Phuktar ingenting var mot Karsha. Visserligen kände jag Karsha väl sedan gammalt, Zanskars största kloster, som jag besökt varje år, men nu kunde jag göra en egen jämförelse mellan Karsha och Phuktar. Så jag traskade iväg på gensträviga sandaler medan min gamla trotjänare låg på operationsbordet.

del 10: *Stongdaysuccén.*

Det var en befrielse att kunna bergsvandra utan ryggsäck, hur vedervärdigt monoton vägen än var genom sand- och stenöken hela vägen, bitvis på asfalterad väg. Men det var ett nöje att återuppleva Karsha, Zanskars mest majestätiska kloster med dess ojämförligt bästa utsikt över hela Padamslätten. Phuktar hade ett intressantare läge med sin originella karaktär av att liksom komma uthängandes ur en grotta, och dess dal var en underbar oas, men ingenting kunde överträffa Karshas utsikt.

Utflykten till Karsha tog fyra timmar, och när jag kom tillbaka närmade sig klockan 5. Det var ännu en idealisk dag, den fjärde i rak följd, med strålande solsken som gjorde Zanskar liksom förklarar i all sin mest strålande glans. Tyvärr fanns det dock inget tesjapp i Karsha längre, som det funnits förra året, så man fick gå telös tillbaka till Padam. Där fanns ännu ingen buss. Följaktligen gick jag upp till restaurang Kailash och beställde en stor kanna te. Min sandal var återställd, min skomakare var en gammal hederlig man som gjorde ett gott arbete för 80 rupier med ny sula och återställd bindning, så teet var det enda som fattades.

En originell scen på vägen från Karsha: en fullproppad buss hade kört i diket, och fastän alla passagerarna hjälptes åt med att knuffa kunde de inte få upp bussen, tills någon fick idén att backa upp den. Alla knuffade framifrån, chauffören lade in backen, och upp kom den genast till allas utomordentligt tacksamma förvåning och jubel.

Emellertid kom det ingen buss från Kargil denna dag som kunde hämta oss från Zanskar. Det var det gamla vanliga Zanskarproblemet igen – omöjligt att ta sig dit, och omöjligt att ta sig därifrån. Jag förhörde mig om jeepmöjligheter, men det var möjligt tidigast onsdag (om två dagar). Alltså hade man i varje fall en extra dag i Padam – om inte fler. Därmed bereddes det utrymme för ett besök i Stongday trots allt, till och med i mina gamla renoverade sandaler.

Jag stötte ihop med mina australiensiska vänner från Phuktar igen. Plötsligt var Hillary där, som berättade att Robert var svårt magsjuk. De var därför tvungna att stanna och vila ett par dagar i Padam. Kort därpå mötte jag den tredje, Kim, den stöddigaste, en jätte typ Gånge-Rolf, som tänkte fortsätta ensam och vandra hela vägen till Lamayuru.

På kvällen mötte jag hela gänget minus Kim. I stället var där två fransmän, som tänkte vandra till Darcha på tre dagar – de hade kommit från Lamayuru på fem. Liksom jag gick de för sig själva med bara en ryggsäck, det utan tvekan bästa sättet att vandra i Zanskar, inga hästproblem, inga tältproblem, ingen dyr guide, och ingen att vänta på, bara full fart fram för högsta växel. Det kallas 'tempovandring'. Robert var plötsligt mycket bättre.

Polacken Gregorsz bodde i Thailand och var bergsklättrare. På frågan om han hade familj, vilket ingen av oss ännu hade, svarade han, att han bara hade en mamma, som han hade en dålig relation med, då hon bara hela tiden klagade och tjatade om att han måste gifta sig. Sådant väcker knappast någon entusiastisk lust för den saken.

Mina indiska vänner berättade, att om det inte kom en buss idag så måste det komma en i morgon. Och om det inte kom någon i morgon heller? Det var bara att konstatera att vi satt fast och att följaktligen göra det bästa av saken. Vi var ju trots allt i Zanskar, kanske den mest betagande delen av hela Himalaya, och mådde bara förträffligt av det.

Det fanns en ung amerikanska i Padam, en liten blåögd snärta, som imponerade på mig med att tala flytande ladakhi. Hon hade bott tre år i Ladakh och Zanskar och bara emellanåt tagit små pauser för återbesök i Amerika med långt mellan varven. Hennes grej i Ladakh och Zanskar var nunneklostren. Det fanns nio nunnekloster i Zanskar, och hon menade att de behövde mycket stöd och hjälp. Hur hon hjälpte dem vet jag inte, men hon var mycket engagerad, och när jag vid ett tillfälle såg henne tillsammans med unga vackra nunnor märktes det tydligt att hon trivdes och att hon var populär.

När jag själv gick runt och förhörde mig om möjligheter visste en källa att berätta att ingen buss väntades idag. Jag fann dock en sympatisk jeepchaufför, som kunde ta oss till Kargil för 1000 rupier per person. Jag berättade detta för de andra och lämnade åt dem att sköta resten av saken – jag gav dem fullt mandat och begav mig äntligen mot Stongday innan det blev för sent. Klockan var redan 11.

På vägen passerade jag en annan intressant fotgängare. Han skulle också till Stongday, sade han. Jag gick förbi honom, men på andra sidan bron låg han före mig igen – han hade tagit en genväg. "Finns det fler genvägar till Stongday?" frågade jag. "Nej," svarade han, "men här kommer ett fordon som ska dit." Han ställde sig i vägen, och vi fick lift.

Halvvägs stannade jeepen och bad mig kliva av. "Där är ett annat fordon som ska till Stongday," sade min vän och indikerade en vit bil. Deras bil fortsatte ner mot floden.

Jag vandrade vidare, men när den vita bilen kom tog den upp mig, och jag fick lift ända fram till uppstigningen mot klostret Stongday. Jag hade haft en unik tur hela vägen.

Stongday ligger högre än Karsha, och vägen dit upp är följaktligen svårare, men vilken framkomst! Munkarna tog genast hand om mig och tvingade på mig massor av utsökt smörte – jag försökte dricka så långsamt som möjligt, så att varje påfyllning inte blev en full omgång. Så sade den bisarre kocken: "Du måste stanna till lunch." Den var klockan ett om en halvtimme. En sådan befallning hade det varit oartigt att trotsa.

Till dess kunde jag se mig omkring, och om det finns något kloster i Zanskar som jag skulle kunna tänka mig att dra mig tillbaka till som gammal, så är det Stongday. Mune är för instängt, och hur makalösa Karsha och Phuktar än är så överträffar Stongday dem alla. Utsikten är storslaget härlig åt alla håll, klostret är inte för stort, det är inte turistinfekterat, inte vem som helst orkar upp för den backen, det finns ingen väg dit utom den mödosamma stigen upp, och stämningen och harmonin, samhörigheten och gemenskapen kunde inte kännas mera idealisk.

Lunchen blev riklig, en generös *thukpah* med tvättäkta spaghetti, hur läckert som helst, med till och med fårkött med i stuvningen. Jag kunde inte äta för mycket, då jag skulle vandra hela vägen tillbaka, två timmar i mördande solgass på smältande asfalt, och jag hade lärt mig hos Lama Dorje att inte äta för mycket. Det är lätt att få för mycket hos de vänliga munkarna och därför viktigt att kunna säga nej. Annars blir det lätt kalsongtvätt.

Jag tackade för mig och traskade tillbaka ner mot Padam, bara 13 kilometer i eftermiddagssolen, utomordentligt nöjd med Zanskaräventyrets avslutande höjdpunkt.

del 11: *Farväl till Zanskar*

Hemma igen i Padam fann jag Hillary och Robert vid en sen lunch på Kailash. Snart fick vi sällskap av Gregorz. Vi hade flera jeepar att välja mellan, men det lutade åt min lille sympatiske chaufför för 1000 rupier till Kargil, samma pris som vi kommit upp med. Det indiska paret hade varit uppe vid Bardan och därifrån fått lift med en alternativ chaufför, som skulle till Leh i morgon, men han hade ännu inte sagt något pris.

Det blev den lille till slut. Eftermiddagen tillbringade jag med omelett, te och bakelse på Uttaranchal, mitt favoritsjapp i Padam. Till middagen ville det israeliska paret dra oss med till en indisk *dhaba* bara för att den var billig. Det var ett stökigt ställe med bara hårt kryddad mat, så jag tackade för mig och drog mig ur och återvände till Kailash, medan Robert och Hillary stannade kvar med det israeliska paret, ett bisarrt par cyklister, där han hela tiden talade illa om sin fru och den typiska israeliska okunnigheten kom fram, när det visade sig, att han inte visste vad Vintergatan var för något. Han hade hört talas om 'the Milky Way' i hela sitt liv och ofta betraktat den men aldrig fått veta vad det var.

På Kailash satt Gregorz och höll hov med fyra polska kamrater. Gregorz är något av den klassiske trekkaren, ser ut som en rövarhövding, med vilt utseende, alltid halsduk och mössa och långt hår. Han skulle göra en omständlig *trek* genom södra Zanskar som skulle mynna ut vid Keylong. Han skulle följa med oss den första milen på vår avfärd.

Gregorz var en sammansatt karaktär av bisarra motsägelser. Han var den djärvaste Himalayavandrare jag träffat på men fullständigt ansvarslös och slarvig. Han var dålig på att läsa kartor och gick esomoftast fel, det värsta man kan göra i bergen, och fast han då gick tillbaka kunde han gå fel igen. Ibland tog maten slut då han gått vilse alltför mycket, så att

han måste räddas till livet av lokala krafter som hade turen att upptäcka honom i tid. En gång hade han gått så fel att han fann sig vid en så brant nedförsklättring att han inte kunde genomföra den med ryggsäck. Han slängde då hela ryggsäcken ned för berget, varpå den försvann helt ur sikte 500 meter längre ner, och klättrade själv ner efter. Han gick hela tiden på nya trekvandringar som inte bara han själv utan ibland ingen annan heller försökt sig på, och nästa år hoppades han kunna ge sig på Pakistans övre okända fjällvärld med framför allt Rakapochemassivet, som nästan bara bestod av 7000-meterstoppar. Han steg av vår jeep i Ating för att bege sig upp till klostret Zulkhu och starta sin nya *trek* därifrån genom hela det sydliga okända Zanskar till Keylong.

Avskedsvärdet var inte vackert. Det var mulet och dystert, och man såg knappt en enda bergstopp. Tidvis höll det till och med på att börja regna, men det satte aldrig i gång på riktigt. Naturligtvis var det även kallt på över 4000 meters höjd, men genom att jeepen fylldes upp till 11 personer (med fyra lokala förmågor längst bak, där det hoppade som värst,) kunde vi åtminstone hålla värmen. Humöret blev bättre efter Rangdum, som denna gången hade allt vad man kunde beställa – lunch, omelett, te, kakor, och då började också solen försiktigt titta fram.

Som alltid i Zanskar, vare sig man reser in eller ut, skall chauffören nödvändigt stanna vid varenda by och varenda hus på vägen där han har en god vän för att hälsa på ett tjugotal människor innan man lämnat allt bakom sig. Den här gången hade chauffören också sin pappa med sig i bakutrymmet, som när han steg av vid Penzi La insisterade på att vi skulle få med oss en hink med curd. Vi nöjde oss med att fylla en termos, och den var ypperlig, när vi sedan avnjöt den med risotton eller omeletten till lunchen.

Med sig hade chauffören också en yngre kollega, som tydligen skulle lära sig köra jeep. Emellanåt fick han ta över ratten och körde då mycket försiktigt, så att det erinrade om *Slow Motion*. Följaktligen drog resan ut på tiden. Vi kom fram till Kargil först klockan 6 efter 13 timmar (25 mil).

Större delen av resan hade vi då varit fem västerländska resenärer och fyra lokala, vilket det indiska journalistparet från Delhi och nästan australiensarna också menade att inte hade varit riktigt juste. Bilen hade ju varit knallfull hela vägen, vilket aldrig är helt bekvämt. Jag ville inte bråka om saken utan betalade full summa enligt överenskommelse, australiensarna gjorde det också omsider, medan det indiska paret valde att bråka. Det gick så långt att de gick till polisen, och där slutade det med att de ändå fick betala fullt belopp. Då hade de grälat i en och en halv timme fullständigt i onödan och därvid bara förlorat mycket tid och energi.

Jag erinrade mig min fars föräldrar, som inte var rika och som alltid bråkade om pengar, då farfar Ferruccio måste försörja farmor Selma och sin son och inte alltid lyckades så bra med den saken. Aurelio min far, som måste åhöra detta eviga gräl dagligen, lovade sig själv då redan som barn att aldrig gräla om pengar. Han blev en nästan fulländad affärsman.

I Kargil prövade jag Internet och lyckades avhandla det viktigaste men inte mer. Därefter ägnade jag mig åt en kalasmåltid på min gouterade tibetanska restaurang, ehuru det bara fanns *chowmein* (spaghetti) och *thukpa* (soppa). Det räckte gott och kunde kompenseras med diverse koppar te.

Vi tog in på samma hotell som vid uppresan men till något lägre pris, och jag fick dela rum med Tashi, en av våra inhemska medresenärer, som liksom australiensarna skulle till Leh i morgon, medan jag och det indiska paret skulle stiga av i Lamayuru. Priset var det samma för Leh som för Lamayuru: 250 rupier, normal taxa. Jeepen från Padam för samma avstånd men sämre vägar hade kostat 1000 per person, de lokala undantagna.

Robert hade varit sjuk i princip under hela resan, men Hillary var kärnfrisk och tog väl hand om honom. De var första gången i Indien och hade tagit sig an allt det svåraste på en gång. I Benares hade Robert ådragit sig den fruktansvärda Dyardiamasken (med diarré i sex månader som normal följd,) i Joshimath hade de så när begravts i ett jordskred som stängde vägen för dem i ett antal dagar, i Ladakh hade de genast kastat sig ut på den svåraste trekken uppför Darcha till Phuktar, där jag träffade dem, varefter Robert hade börjat spy och må illa, och så vidare, medan Hillary varit oförskämt frisk hela tiden. De var ytterst trevliga och kultiverade, Robert var lärare i det hyperaktuella ämnet miljöutbildning, och Hillary var textilkonstnärinna med vävning som specialitet. De dök upp på min tibetanska restaurang medan jag satt där men avstod från middag (*chowmein* och *thukpa*) för att i stället nöja sig med något från brödbutiken inunder.

Medan jag satt där på den tibetanska restaurangen uppenbarade sig ägaren min tibetanske vän, precis när jag höll på att bli klar, och vi hade en angenäm avslutande konversation på Zanskaräventyret. Han gav mig en hel del goda råd om trekkingvägar, och han fick mig att lova att återkomma nästa år, men det blir naturligtvis en helt annan fråga om jag kommer att kunna göra det. Jag kunde bara lova honom att göra mitt bästa.

Jag glömmer att nämna det viktigaste för dagen. I dagens Internetbesök ingick ett äntligt livstecken från Johannes: "*expecting you at Lamayuru*" – "jag väntar på dig i Lamayuru" med bara hans underskrift "John". Det kändes som om det var det jag hade väntat på hela resan.

del 12: *Sen frukost i Mullbäck*

Vi väcktes medan det ännu var natt av de förfärliga böneutroparna, vars mikrofoner och högtalare studsade mellan bergen och åstadkom ett fruktansvärt stammande eko. Det var den totala audiella miljöförstöringen. Profeten föreskrev aldrig några mikrofoner eller högtalare och allra minst skrikande dånande högtalare för högsta volym. Detta med högtalarhjärntvätt har alltid varit mitt största och enda problem i Indien, då det alltid drabbar mig personligen som musiker. Under bussresan till Lamayuru satt det närmast framför mig en osympatisk okunnig israel som spelade tecno hela vägen med öronproppar med så stark volym att alla runt omkring honom måste pinas därav, vilket han struntade i. Folk som hänger sig åt att hjärntvätta sig själva med skvalmusik struntar i regel i om de därmed utsätter hela sin omgivning med samma hjärntvätt också eller inte. Som musiker har jag alltid harmonisk klassisk musik spelande i mitt huvud, och om andras konkretare hjärntvätt då överröstar denna så är det en direkt våldföring på min musik och mitt privatliv, som de inte har rätt till.

11 km från Mulbek stannade bussen. Framför oss var en lång kö av väntande fordon. Framför denna låg ett stort klippblock mitt på vägen, som endast motorcyklar och mindre

fordon kunde ta sig förbi. Detta hade legat där sedan natten och hade ännu inte åtgärdats. Vi fick vänta. Det kunde ta timmar och skulle ta timmar. Jag övervägde att promenera de 11 kilometrarna till Mulbek för en efterlängtd frukost där, men hela tiden kom det hoppfulla nyheter – som följdes av nedslående. Precis när jag bestämt mig för att ge mig iväg kom nyheten, att en vägtruck var på väg. Efter en lång väntan kom den fram och lyckades omsider skjuta klippblocket över kanten. Därmed trodde man att krisen var löst (efter två timmar), och man satte sig till ro i bussen i väntan på att den mötande trafiken, en kö på bort emot 80 fordon (- detta var mitt på den viktiga enda vägen mellan Kashmir och Ladakh), som mycket riktigt strömmade förbi som en skock får, varunder man somnade – man hade ju varit uppe sedan böneutroparna satte i gång klockan 3. En timme hade man då tillbragt med att söka efter bussen och någon som hade klocka på sig, och när klockan visade sig bara vara halv 4, och bussen skulle komma halv 5, var det bara att gå och lägga sig igen tills man väcktes klockan 4.

Min rumskamrat var Tashi, som varit den tibetan som räddat livet på Gregorz. Han tog det lugnt hela tiden och sov till sista minuten. Under kvällen hade han överlåtit rumsnyckeln åt mig och lugnt och snällt väntat till min sena ankomst innan han kunde få komma in i vårt rum. På bussen märkte jag aldrig att han kom med, varför jag oroade mig över att han eventuellt inte kommit med, men på något sätt hade han slunkit med i sista minuten i alla fall.

Detta blev som synes en omständlig resa då allting hände som inte får hända. Längs hela vägen från Kargil till Lamayuru arbetade horder av vägarbetare med att bredda och förbättra vägen och spränga bort överhängande stenar som kunde ramla ner och blockera den, men icke desto mindre hade vägen blockerats och det rejält av ett klippblock stort som en elefant, som måste ha hängt över vägen men som ingen sprängt bort och som det tog ett halvt dygn innan någon gjorde något åt saken.

När jag vaknade upp ur min slummer i väntan på att bilproppen skulle lösa sig stod allting stilla. Inte ett fordon rörde sig i motsatt riktning, vägen var blockerad av fordon i båda riktningarna så långt man kunde se, och proppen var så fast och solid och massiv som en trafikpropp alls kunde bli.

När jag gick ut och frågade varför ingenting hände fast vägen var befriad fick jag höra den snöpliga historien: traktormannen med vägtrucken, som avlägsnat trafikhindret, hade på vägen därifrån efter bara 700 meter kört i diket och blockerat hela vägen, och det skulle bli betydligt svårare att avlägsna och bärga vägmaskinen än vad det hade varit att med den putta blocket över vägkanten. Då blev jag förbannad och började äntligen gå mot Mulbek med min ryggsäck vilket jag skulle ha gjort från början.

På halva vägen mellan olycksplatsen och Mulbek började jag äntligen höra fordon bakom mig, och bussen kom och plockade upp mig. Tre andra hade gått i förväg utom jag, som vi fick söka efter. De befann sig välbehållna på ett tesjapp i Mulbek, då en bil plockat upp dem dit.

Sålunda kom vi äntligen fram till Mulbek efter 6 mil och 7 timmar bara fem timmar försenade till en äntlig frukost klockan 12. Emellertid var humöret i bussen desto bättre för att förstoppningen lösts, och det skämtades friskt om allehanda ting. Det finns många farthinder på vägen särskilt i de passerade byarna, men "fart" på engelska betyder fjärt.

Således får "farthinder", som det står så varnande på så många vägs skyltar i Sverige, sin alldeles egna betydelse på engelska, och ännu roligare blir det med "infart", en lika vanlig svensk vägs skylt, som alltid anger en enkelriktning. Hinduerna skrattade nästan på sig. Kort sagt, vi hade roligt, tills vi kom fram till Lamayuru klockan 3 på eftermiddagen.

Den nedre vägen var fortfarande blockerad, varför vi måste ta den övre vägen, och den första syn som mötte oss när vi höjde oss över Lamayuru var ett alldeles färskt truckvrak, som kört över vägkanten och blivit ett dragspel väl synligt inför hela Lamayuru, då det hänt precis rakt mitt ovanför. Från den övre vägen blev vi tvungna att klättra ner för den branta stigen till klostret. Vi var många som steg av, de flesta helt unga människor, som tycktes vilja bo var som helst utom i mitt hotell 'Dragon', det billigaste och bästa, medan Hillary och Robert fortsatte mot Leh. Jag gav dem ett kort till mitt hem 'Lung Snon' ifall de skulle hitta det och rekommenderade dem min tibetanska favoritrestaurang "Tenzing Dickey" i hopp om att vi skulle återförenas där. Jag planerade komma dit på söndag.

Mitt indiska par tog in på min 'Dragon', de var de sista som kom ner och de enda som kom rätt, men de var ganska medtagna av dagens alla upprördheter och försvann in på sitt rum, medan jag äntligen var fri att söka rätt på Johannes.

'Shangri La' hade vi brukat mötas på för längre överläggningar, men det låg helt nere och verkade övergivet. Köket var rivet, och där fanns inga gäster. Då återstod bara klostret.

Jag hänvisades till meditationsberget, en kulle med munkbostäder särskilt avsedda för enskild meditation. Han steg precis ut på backen när jag kom fram.

Först kände jag inte igen honom, men jag förstod ändå att det måste vara han. "Det var länge sedan," sade jag. Det var det. Det var hela nio månader sedan men kändes mycket längre.

Han bad mig berätta var jag hade varit, och jag berättade allt om Zanskar. "Då är du med andra ord i allra bästa form just nu. Vad sägs om en tur upp till Atitsia?"

Efter uppstigning klockan 3 och resans hittills mest prövande bussresa som förlängts från 5 till 10 timmar var det nu den hetaste timmen på dagen under frätande solgass, och de få människor som varit synliga i byn hade mest legat i siesta utslagna i solen eller suttit uppkrupna i någon knapp skugga, mest gamla spökaktiga gummor, som alltid satt i backen, den lortiga dikesfåra som är byn Lamayurus huvudgata. Jag var tvungen att säga nej. Jag måste ta igen mig och få ta det lugnt, särskilt i hettan, där öknen och bergen skulle vara rena smältugnen. "Då gör vi det i morgon," sade han lugnt.

Han bad mig vila upp mig och äta upp mig, så skulle vi ha hela dagen tillsammans i morgon. Jag stannade där uppe med honom på meditationsberget tills solen började försvinna bortom bergen: Meditationskullen var det sista i Lamayuru som belystes av kvällssolen.

Anledningen till att Lamayuru var så spökligt folktomt var att det var skördetid, och alla människor var ute på fälten och arbetade, även min värdinna. Jag hade påträffat tjänstefolket sovande siesta på taket, och byn hade nästan varit helt död så när som på ett och annat barn och de mycket gamla spökliga gamla gaggiga kvinnorna.

Johannes hade mycket riktigt varit hos Dalai Lama i Zanskar och hade därom mycket att berätta, men det tar vi i nästa avsnitt.

del 13: Johannes bekännelse.

På eftermiddagen såg jag att det satt folk på terassen till Shangri La, så efter att jag tagit en lång nödvändig (kall)dusch för att få av mig den värsta smutsen begav jag mig dit för att se om stället ändå levde trots allt.

På terassen satt ett vackert och intagande italienskt par från Milano, så jag blev kvar där. De var första gången i Indien, och jag kunde glädja dem med att avslöja alla hemligheter och väsentligheter med Indien, Himalaya, buddhismen och hinduismen, Tibet, sikherna och muslimerna och allting annat. Jag lyckades få min traditionella *thenthuk* där, men den var mager. Av värdfolket var bara barnen hemma, den äldsta flickan på högst 12 år stod för hela hushållet och köket medan några småbarn stökade. Föräldrarna, berättade italienarna, hade rest av och an för att köpa nya fönster åt stället. Maten tillagades i källaren. Barnens stökiga sovrum tjänade som kök.

Efter en mycket god natts sömn för alla parter i det stabila torra kalasvädret vaknade man i den kalla ottan *fit for fight*. Här är min summering av Johannes senaste intryck:

”Med Dalai Lama diskuterade vi mest nomadernas situation i Tibet. Detta var anledningen till hans största lidande just nu. Kineserna har fått för sig att samla ihop alla nomader och samla dem i byar för att få dem ’civiliserade’, men dessa byar är koncentrationsläger där nomaderna drivs till förtvivlan och dryckenskap i brist på frihet och verksamhet. Detta är det grymmaste man kan göra åt en människa. Nomaderna är världens friaste människor, de lever bara för att få vara fria, och om denna frihet berövas dem är de lika förlorade som vingklippta örnar. Till detta kommer också den religiösa aspekten.

All religion kommer av naturen, vistelse i naturen och umgänge med naturen. Det är naturen endast som inspirerat mänsklighetens högsta religiösa uttryck, som Moses i öknen med Sinai-euforin, som Muhammed på sina karavanutflykter, som Jesus umgänge med himmelen och som de buddhistiska klostrens situationer bara vid de mest natursköna platser med de mest hänryckande utsikterna, liksom de grekiska teatrarna, som uteslutande var friluftsteatrar. Att beröva en människa som en nomad denna direktkontakt med naturen borde rubriceras som det grymmaste tänkbara av alla brott, då det är grymmare än döden, då det angriper och dödar själen mer än antastar kroppen, men följderna blir vanligen dödlig sjukdom eller, som i många frihetsberövade tibetanska munkars fall, plötsliga hjärtattacker till följd av brustet hjärta.

Jag ber dig att än en gång anteckna Kinas brott mot mänskligheten så som jag ser dem.

För det första är det den massiva miljöförstörelsen av hela centrala Kina initierad av Mao och sedan konsekvent ledd och förvärrad av kommunistpartiet. I delar av Kina ser man aldrig mera himmelen då smogen aldrig lyfter, och alla människor där är som apatiska zombies, i bästa fall arbetande maskiner tills de dör, vilket Kina helst vill ha alla till.

Sedan är det den långa litanian om politiska brott i först och främst den etniska rensningen av Manchuriet, där manchurierna reducerats till en procent, i Öst-Turkestan, de turkiska uigurernas land, varifrån turkarna ursprungligen kom för 1500 år sedan, där uigurerna reducerats till en minoritet, i Tibet, där Kina överlagt och metodiskt försökt utrota en hel kultur genom massiv nästan total förintelse av alla kloster, skolor och tempel utom skrifter och nationalidentitet genom att omvandla hela Tibet till ett fängelse och

koncentrationsläger för alla som försökt bevara sin frihet, varför det enda alternativet för dessa varit att utrymma landet och prisge det åt den kinesiska universalförstörelsen; i Kambodja, där Mao Zedong backade upp Pol Pot-regimen med Sydostasiens mest omfattande folkmord som resultat, i Burma, där Kina alltså håller världens nästvärsta skräckdiktatur om ryggen, i Nordkorea, världens skurkdiktatur nummer ett, som bara kunnat existera genom Kinas stöd, samt i andra skurkdiktaturer som Sudan, Mugabes Rhodesia, i Iran och Pakistan där Kina stått bakom deras kärnvapenprogram vilka ekonomiskt utarmat dem som länder, för att nämna några typiska exempel.

Men Kinas värsta brott mot mänskligheten är mot dess egna medborgare. Mao Zedong hade slutligen omkring 100 miljoner kinesers onaturliga död på sitt samvete och struntade i det, då han ansåg det kinesiska folket som något man kunde slösa obegränsat med. Genom den forcerade industrirevolutionen, som blev ett katastrofalt fiasko, genom den vanvettiga jordbrukspolitiken som hade utrotningen av sparvar på programmet med insektsinvasioner som resultat samt tvångsodling av vete i Tibet som slog helt fel vilket bara ledde till massvält över hela Kina och de ockuperade Tibet och Turkestan med 43 miljoner offer, och som tvingade många kineser till kannibalism – ett inte ovanligt fenomen i kommunistdiktaturer – och med den absurda vattenpolitiken med miljökatastrofer som *Three Gorges Dam* som resultat, har Kina gjort sig till det värsta inrikespolitiska skräckexemplet i historien. Människan kan inte gå emot naturen utan att det hämnar sig. Hennes enda val är att samarbeta med henne och låta sig undervisas av henne. Kinas kommunistparti har genomgående bara gått emot naturen och visat sig som historiens värsta fiende till allt naturligt, främst friheten och den naturliga rätten till ett naturligt liv.”

”Skulle du alltså sätta likhetstecken mellan hebréernas och muslimernas Gud, Jesu himmelske fader, den panteistiska inspirationen till buddhisternas kloster och grekernas teaterföreställningar, och så vidare?”

”Kärt barn har många namn. Hebréernas ursprungliga namn på sin 'Gud' är 'den som är', många greker kallade kraften för omväxlande 'naturen', 'försynen' och 'ödet', buddhisterna tillber ingen gud men har övertagit hinduernas universalism som också är Lao Tses, alltså betraktelsen av universum och allt liv som en enda organisk enhet, de fria indianerna var knappast gudliga eller hedniska men levde dock i ständigt umgänge med 'den store anden' – ja, Christian, jag skulle vilja påstå med tvärsäkerhet att allting handlar om exakt samma sak. Jag skulle dock inte vilja kalla detta odefinierbara för organiskt men dock som anden bakom allting, osynlig, abstrakt, otillgänglig, hopplöst gåtfull och obegriplig men desto mera närvarande, kraftfull och verksam. Allt som vi upplever med sinnena är bara ytliga manifestationer därav, och det behövs andlig medvetenhet för att kunna närma sig den.

Därför är jag som teolog totalt självförnekande. Jag vill inte lämna något spår i historien, ingen anteckning i livets gästbok, ingen stupa över mina ben, helst inget konkret vittnesbörd om mig alls om något av min verksamhet, ty som osynlig och okänd och med bara själens och moralens kraft kan jag få desto mera gjort, som jag skulle förklaras om jag fick någon reell makt. Det är det sista jag vill ha. Hellre dör jag. Låt mig verka effektivt och desto mer i det tysta och osynliga utan några spår, och jag skall gärna arbeta ända tills jag stupar och dör. Låt mig sedan bara försvinna och vara försvunnen tills jag kommer tillbaka.”

del 14: *Alchiexperimentet*

Vi hade startat tidigt på morgonen efter frukost klockan 8, i Wanla hade vi varken funnit munkar i klostret eller folk i tetältena, men en hästman kallade på en gammal gubbe på åkern, det var ju skördetid, och han kom, öppnade sin tehydda och serverade oss nudelsoppa och te för 30 rupier (5 kronor) inklusive påtår. Sedan gick vi tillbaka till Lamayuru och var där klockan 2 utan incidenter – vi hade bara gjort en paus för vattenlåtning på vägen. Han bad mig vila mig en timme innan vi företog oss vandringen upp till Atitsia, Ladakhs äldsta kloster.

Det var oändligt vackert att vandra upp dit i eftermiddagssolen, hur påfrestande det än var efter morgonens 6-timmars *trek*. Denna *trek* tog tre timmar, och vi hann tillbaka precis innan solen började försvinna bakom bergen klockan 6. Detta blev alltså resans tredje 9-timmars trekkingdag.

Atitsiaklostret på 4000 meter 1 1/2 timme upp från Lamayuru har liksom alla kloster i Ladakh och Zanskar sin alldeles egna karaktär. Där finns inte mindre än tio meditationsceller, dit man kan dra sig tillbaka och meditera i månader, tre var upptagna av åtminstone två västerlänningar, och Johannes visade mig även grottorna som jag missat förra året. Dessa finns längst in i klostret, och liksom Phuktar har detta kloster liksom vuxit ut ur grottorna. Ett annat sådant kloster är Taktok i östligaste Ladakh.

Vi skildes inför återinträdet i Lamayuru, han till sin meditationscell i klostret och jag till min middag.

Jag gick upp till Shangri La, och denna gång var föräldrarna lyckligtvis hemma. Frun lagade en lika förnämlig, professionell och välsmakande *thenthuk* som gårdagens (av barnen) varit amatörmässig, och jag fick till och med påfyllning. Mannen satt länge hos mig och berättade om sina planer för att renovera sitt fallfärdiga hotell, det annars bäst placerade i Lamayuru. Det var de nya vägarbetena som hade raserat hans kök, då Shangri La ligger precis vid vägen, och nästa år lovade han att allt skulle se bättre ut. (Nästa år var lyckligtvis precis allting fullständigt oförändrat.)

Att sitta där i skymningen med en fulländad *thenthuk* i två portioner medan månen seglade upp i silverglans för att följas av stjärnorna medan gradvis det ena ljuset efter det andra tändes i klostret och nere i byn – Shangri La har den bästa utsikten över Lamayuru – efter en tröttsam dag av nio timmars *trekking* under hårdaste solsken, var något av den absoluta lyckan i Ladakh. Det kunde bara inte bli bättre, och det är sådant man sedan får drömma om under vinterhalvåret i Sverige – tills man kommer tillbaka.

Detta var för övrigt både Goethes och Leo Tolstojs födelsedag utom Charles Boyers den 28 augusti, ehuru den ryska kalendern var 11 dagar efter. Mina indiska vänner hade på morgonen rest tillbaka till Leh, där jag på söndag antagligen skulle få träffa både dem och Robert med Hillary igen, min resas hittills bästa reskamrater.

Ju mindre sagt om min resa vidare till Alchi, desto bättre. För första gången någonsin fick jag ingen rabatt i Lamayuru. Det kom aldrig någon buss. Efter två timmars väntan fick jag lift med en jeep. Det visade sig att vägen ner från Lamayuru var helt förstörd av vägarbeten, som om de anlade en autostrada där. Vi hann i kapp bussen bortom Khaltse. Den hade alltså

tagit den gamla övre vägen och därför missat alla passagerare från Lamayuru. Jeepen körde med aggressiv discomusik hela tiden, och chauffören verkade dyster. Bussen hade tagit 50 rupier till Alchi, jeepchauffören insisterade på 100. När jag kom fram till Alchi var mitt gamla hem Lotsava stängt för tre månader. Det var ett helvete att hitta något annat improviserat lokus för en natt, då Alchi hade blivit svindyrt. Ett normalt hotellrum kostade minst 500. En buss skulle avgå till Leh klockan 3. Jag kände mig nästan frestad att ta den, men jag hade redan bundit mig för en natt på ett golv hos en familj.

Teet på centralsjappet vid busshållplatsen hade kostat 5 rupier förra året. Nu kostade det 10. Där satt emellertid en mycket trevlig engelsman från Jersey. Han hade lämnat Jersey för 15 år sedan då livet där blivit för absurt – värre än Norge. Körde man inte Rolls-Royce var man misslyckad. Hela livet på Jersey kretsade bara kring bankerna i detta etablerade skatteparadis. Banker, hor och alkoholister – det var allt vad livet på Jersey handlade om. Enligt min vän var 80% alkisar, då pubarna hade öppet tills den sista gästen gått hem, om han alls gick hem.

Så fick jag i alla fall bo hos en riktig ladakhifamilj den sista kvällen före återfärden till Leh, och det var nästan bättre än något hotell eller gästhus. Föräldrarna var fromma och goda, äldsta sonen talade bra engelska och hjälpte mig till rätta, och det förekom även en yngre son och en liten flicka. Jag åt dock ute och fick en gedigen *thenthuk* på den tibetanska syltan.

Trots omständigheterna blev det en gedigen vila i Alchi, vilket Alchi är oöverträffbart för i Ladakh. Min sömn blev lång och ljuv med underbara drömmar, och jag nästan försov mig till bussen. Mitt värdfolk var mycket älskvärda och omsorgsfulla, och jag fick lova dem att återkomma nästa år.

Det hade varit ett intressant experiment. Bakom alla turistfasaderna med snobbhotell och en odräglig turistindustri, som särskilt Alchi är drabbat av, finns det alltid enkelt och hederligt folk bakom grannlåtskulisserna, där man kan bo hur billigt som helst och möta de bästa människorna.

Bussresan in till Leh blev dock en mardröm. Det fanns ingen sittplats, och chauffören torterade hela bussen med jordbävningstypad dunka-dunk-musik, där jordbävningens stressande ljudtortyr var det enda som hördes. Jag var den enda västerlänningen ombord och antagligen äldst i hela bussen och den enda som blev utan sittplats. Resan tog tre timmar, och en mil från Leh sprängfylldes den av ungdomar med sina fördömda mobiler som med dem skulle överrösta bussens ljudtortyr. De flesta ladakhierna i bussen verkade dock vana, avtrubbade och apatiskt likgiltiga. Trots att jag aldrig fick sittplats måste jag betala full biljett för 60 km skumpande i tre timmar.

del 15: *Krisen i Leh.*

Mitt kära värdfolk gav mig Lung Snons finaste rum när jag kom tillbaka, det stora varma hörnrummet på andra våningen med stora fönster längs två väggar, där det fanns tre sängar, av vilka jag dock bara behövde en.

Skarma, min pålitlige reseagent sedan många år, tog sig genast an uppgiften att försöka få mig till Nubra före min avresa. Idag var för sent, på måndag var vägen stängd, men på tisdag gick det en buss till Diskit. Saken var i princip klar.

På kvällen gick jag till min tibetanska krog som vanligt. Hela dagen hade jag spejat efter mina vänner från Zanskar, och snart dök Robert och Hillary upp där med två yngre tyska väninnor från samma hotell. På dagen hade de virvlat på floden, och i morgon skulle de besöka Hemis, Stakna och Thiksey. Våra indiska vänner hade haft samma svårighet att komma ifrån Lamayuru som jag. De hade nödgats ta en taxi ner till Khaltse, varifrån de kunnat fortsätta med buss, men inte utan att den fick tre punkteringar på vägen. Nu var de uppe vid Pangong Tso, den stora långa saltsjön vid gränsen mot Tibet.

Vi hade en mycket trevlig kväll, som återställde mig helt efter de sista pärserna efter Lamayuru: bussresan ståendes till jordbävningssmusikmissbruk hade varit mera prövande än alla de tre 9-timmars trekkarna tillsammans.

Den följande dagen överraskade alla med att regna bort fullständigt. Det var resans första dag med fullständigt dåligt väder, och alla lamslogs totalt och paralyserades till att ligga kvar i sina sängar. Min planerade promenad till Sabu kom av sig helt och måste inställas – det är inte roligt att vandra 6 kilometer i regn och samma väg tillbaka. I stället blev denna måndag en gedigen vilodag.

Dock kunde jag organisera min sista utflykt till Diskit med bussbiljett för 116 rupier och tillstånd av min gode vän Skarma. Han var pålitligheten själv och tog alltid varmt och hjärtligt emot mig, som om vi alltid hade känt varandra. Vårt samarbete hade inletts 2006 för fyra år sedan, den sommaren då hela Ladakh regnade bort och alla broar i Leh sveptes iväg, då jag inte kunde göra några utflykter utom till Pangong Tso under blygrått stormväder. I stället blev det Konferensresan, det tillfälle då Helena Norberg-Hodge organiserade sin stora världskonferens här med anledning av klimatförändringen. Jag hade inte sett henne i år ännu.

Dock stötte jag ihop med två gamla vänner – Ali Rahi och Tony från Örebro, som nu var sjunde sommaren i Ladakh. Vi hade mötts första gången under hans första besök här och sedan hjärtligt återsetts varje sommar. Han var den andra svensk jag träffade här, och det var sensationellt att plötsligt få bubbla iväg på ren svenska igen.

Även min vän från Jersey dök upp, och på mitt härbärke bodde det två unga italienare från Alto Adige, närmare bestämt Trento, fast hon egentligen var sydtirolska. Min vän från Jersey hade liksom jag helt chockats av den drastiska väderleksförändringen med temperaturfall på 10-15 grader och liksom jag mest legat hemma och vilat. Han skulle senare liksom jag både till Keylong och Dharamsala. Det var han som berättade, att pundsedlarna från Jersey i stället för drottningen som vattenstämpel hade en ko. Jerseykon är ju världens berömdaste ko, och det var väl därför drottningen gått med på att låta bilden av sig ersättas av bilden av en ko. Hon förekom ju ändå på alla andra pundsedlar i stället för en ko. Det lär finnas några miljoner sådana på Jersey men bara 87,000 invånare.

Min trevlige kanadensare från Lamayuru dök upp igen för tredje gången, och även han skulle till Nubra. Han frågade mig om jag ville dela jeep med honom, men en jeep kostade 6000 medan min bussbiljett bara kostat 116. Han medgav att det var en viss skillnad.

Detta var alltså resans första förlorade dag, och även för övrigt hade jag kommit lindrigt undan. Förra årets problem med ständigt blödande och sönderslagna tår hade inte alls upprepats. Min enda tillfälliga skada var i stället solbränna under överarmarna, som för första gången i mitt liv gav mig ordentliga blåsor. Jag blev förvånad när det började drypa vatten från överarmarna. Dock var bara de första tre nätterna efter Phuktar direkt plågsamma. Denna vilodag gav mig för första gången ordentligt med utrymme till att slicka såren.

Ahit och Nandu, mitt trevliga indiska journalistpar, kom aldrig till Pangong på grund av regnet. Ett stort antal cyklister hade också fått vända tillbaka. De västerländska cyklisterna i Ladakh blir allt vanligare. Man stöter ibland på landsvägarna ut för hela grupper om 6-10 personer på väg uppför de omöjligaste oändliga uppförsbackar helt uttröttade och så långsamt på väg att man skulle kunna gå förbi dem. Värst var det israeliska paret i Padam som hållit på i tre år och cyklat omkring överallt i Europa och Asien medan han aldrig fattat vad Vintergatan var för något.

Ett nytt problem för i år var dock min ålder. Det hade aldrig märkts tidigare. Plötsligt förelåg det en betydande åldersskillnad mellan mig och inte bara de flesta resenärer i Ladakh utan framför allt till nästan allt aktivt liv i Ladakh. Plötsligt var jag äldst, och de enda undantagen hittills var de två äldre svenskarna på Lung Snon som genomfört baby-trekken som en Golgatavandring. Alla mina nya vänner hade kunnat vara mina barn. Tydligast märktes den nya klyftan på bussen från Alchi, där jag som enda utlänning och äldst i bussen fick stå hela vägen i tre timmar, medan allt folk i bussen var dunka-dunk-njutande ungdomar utom två gamla kvinnor. Problemet tillspetsades ytterligare genom att de flesta tog mig för en 45-åring högst medan tyvärr ingen kunde gissa att jag var lika gammal som Charles Dickens när han dog.

Ett annat äldre par än jag var från Berlin, som bodde på Lung Snon. De hade av Helena Norberg-Hodges ekologiska föredrag i Berlin inspirerats till att besöka Ladakh men var mycket pessimistiska: "Detta är en utopi som kommer att försvinna inom 20 år." Jag var inte så säker på den saken. De ekologiska revolutionära krafterna i världen, som värnar om jordbruk, ursprung och naturenlig livsföring växer sig ständigt starkare, och i Ladakh bärs de främst fram av *Secmol* och *Women's Alliance*, där Ladakhs kvinnor slutit sig samman för att beskydda kultur och gamla traditioner. Och kvinnor är alltid starkare i längden än män.

Så hade vi det unga paret Robert och Hillary från Australien, mina bästa nya vänner, hur unga som helst men ytterst medvetna och väl orienterade i världens nya situation med klimatförändring och problematiken människan som obotlig miljöbov. Med dem hade jag inga åldersskillnadsproblem alls.

Vi hade ännu en trevlig middag, varunder det ösregnade. Vädret lovade bli riskabelt för morgondagens Nubraäventyr, som jag dock inte kunde backa tillbaka från, om det dock kanske hade varit klokare att stanna i Leh ännu en vilodag och resa till Manali en dag tidigare. Men min biljettbokning och tillståndsansökan hade inlämnats redan innan det första höstovädret bröt ut.

del 16: Regn i Nubra – sista trekken i Ladakh – kronan på verket

Det såg ganska hoppfullt ut när jag begav mig halv 6 i gryningen för att ta bussen till Nubra. Det var uppehåll, men det skulle inte vara så länge. Dessutom fick jag fel plats – jag hade köpt en fönsterplats på förarsidan för att få bäst utsikter att fotografera, men lika förbannat hade jag fått en fönsterplats på fel sida, som inte gick att byta. Snart började det snöa ändå, och hela passbestigningen till 5000 meter var rena julkortet. Tesjappen vid passet var stängda på grund av ovädret, som fortsatte hela vägen ner. Var det inte bara mulet, så regnade det *och* var mulet, vanligen det senare, alltså båda delarna.

De enda andra västerlänningarna ombord var tre unga israeler, två flickor och en ung man, studenter allihop, men den yngsta laborerade med akupunktur. På grund av vädret beslöt vi att inte stiga av vid Diskit utan fortsätta hela vägen till Hundar. Där hoppades jag att vädret skulle lätta på tröstlösheten, så att jag kunde besöka klostret och vandra tillbaka till Diskit. I värsta fall fick jag finna mig i att vara inregnad i Hundar tills i morgon utan några klosterbesök.

Till alla dessa motgångar kom också det, att min ena sandal gick sönder igen, så att sulan halvvägs lossnade. Det var omöjligt att få den lagad före återkomsten till Leh.

Vi fann mitt gamla ställe där jag bott på med italienarna '04 och '05. Det hade expanderat, så att matsalen nu var kök medan salongen blivit matsal. Där kunde jag lämna israelerna med gott samvete och gå på min tur.

Det regnade hela vägen upp till klostret, och mitt paraply var som vanligt trasigt. Dock kunde jag ta några bilder i skydd av paraplyet, och när jag kom ner igen kom solen fram. Följaktligen var det ingenting som hindrade att jag vandrade den fulla milen till klostret i Diskit.

Under tiden klarnade det hela tiden. När jag kom fram till Diskit ordnade jag genast med stadens flottaste hotellrum på Zambala för bara 150 och begav mig genast upp mot klostret. Klockan var då omkring 4-halv 5. Skymningen lovade bli sagolik, det var jungfruligt stilla, och det blev bara vackrare hela tiden.

Diskit är väl det mest majestätiskt belägna klostret i hela Ladakh. Som vanligt får man arbeta hårt för att ta sig upp till det översta templet, men belöningen är magnifik. Man har utsikt över hela Nubradalens centrala delar med hisnande berg i rött och kopparbrunt, grönt och blått, med gyllene ängar och fält mellan byn och floden och ett storartat slättlandskap runt det väldiga floddeltat, där Shyok flyter samman med Nubra för att senare i Pakistan rinna fram i Indus. Det är ett sagolikt landskap som man aldrig kan bli mätt på, och trots molnen rådde det tillräckligt mycket solstrålar emellan för att förgylla dalen med ett ständigt omväxlande och överväldigande ljus, så att man kunde fotografera trots allt.

Det blev liksom kronan på verket för hela resan. Dagen hade börjat hur ryslig som helst, man hade kämpat ändå mot regnet, och så slutade allting med naturens triumf och skönhetsens förklaring. Det kunde inte bli bättre.

Det fanns inte många restauranger i Diskit, jag hittade tre, en hade bara ris och chowmein, en annan hade bara ris och fårkött, men den tredje hade vad som helst som stod på menyn, så jag satsade där ordentligt på en mättande *thukpah* med rispudning och te som efterrätt, på vilket man blev ordentligt mätt, så att man påminde sig Kim och hans kamrat,

två jätteaustralier, som under en lång *trek* bara livnärde sig på sågspån ungefär och sedan nådde ett samhälle med restaurang. De beställde *momos*, omgång efter omgång, tills hela restaurangens förråd av *momos* tagit slut och de hade satt i sig 150 stycken. Då var deras värsta hunger stillad, och de kunde fortsätta på sin *trek*.

Det kan inte hjälpas, men den buddhistiska klosterkulturen är på sitt sätt en oöverträffad högkultur, som överlevt intakt och oförändrad i snart 2500 år som den främsta civiliserande kraften i hela Asien, och den grundar sig egentligen bara på samlevnad i kollektiv enligt justa och rimliga regler i fattigdom, kyskhet och vördnad för allt liv. Det är egentligen allt. Undervisning och meditation ingår, så att alla dessa kloster egentligen mest är skolor och universitet, och deras kontinuitet hör till det säkraste i hela Asien. Det är bara att beundra, i synnerhet när man ställs inför ett sådant kloster som Diskit med sitt överväldigande och nästan oöverträffbart natursköna läge.

På morgonen när vi väntade på bussen klockan 6 fanns det en annan västerlänning som visade sig ha kommit hit hela vägen från Chile. Han hette Ruben och var av polsk-italiensk härkomst och hade mest vandrat för sig själv till så avlägsna och okända dalar och byar som möjligt. Han hade vandrat upp från Hundar genom den långa klyftan och där träffat på ett ensamt uråldrigt hus halvvägs ner i jorden, där en och samma familj hade bott sedan urminnes tider – man visste inte hur många århundraden. Vi blev hjärtligt goda vänner, och jag erbjöd honom att dela rum med mig om hans familjeställe vid Old Road nu var fullt på grund av festivalen.

Resan tillbaka blev odramatisk. Bussen var försenad som vanligt, och när alla trodde att den inte alls skulle komma, så kom den. Vädret var som igår, molnigt med regnskurar, och i North Pullo strax nedanför passet snöade det. Det såg ruskigt ut över passet, men vi klarade oss över det och kom levande ner till Leh efter klockan ett bara några timmar försenade.

Jag skaffade genast en biljett till Manali för morgondagen och reparerade sedan min sandal hos min skomakarpojke, som genom åren lärt sig vad jag hette. Så kunde den sandalen fungera ännu litet till.

del 17: *Insnöade*

Ruben Polansky var inte släkt med regissören, så vitt han visste, även om han var kameraman med dokumentärer som specialitet. Vi följdes åt från Nubra, han kom till mitt boställe och trivdes bra men beslöt ändå att stanna på ett annat ställe som var billigare – jag skulle ju avresa i morgon, och om han då inte längre kunde dela rum med mig skulle det bli dyrt för honom. Vi avslutade vår samvaro temporärt med eftermiddagste på Gesmo.

Ali Rahi stötte jag åter ihop med på gatan, och i vems sällskap? Birgits, som jag flugit hit tillsammans med! Även hon skulle avresa i morgon men komma hem till Sverige före mig och var mycket nöjd med allt i sin Ladakhresa utom resällskapet, som jag skulle få höra mera om senare.

Även Eva bodde fortfarande kvar på Lung Snon, vilket jag aldrig hade väntat mig, och verkade friskare och nytrare än senast. Ett varmt farväl bjöd jag till Skarma, som inte hade vetat att detta var min sista kväll – annars hade han planerat något. Även min kanadensare

från Montreal dök upp, alla hans planer på Nubra och Pangong hade strandat, det var mycket svårt att organisera något nu under den pågående Ladakhfestivalen, som bjöd på dansuppvisningar i tibetanska masker, thankautställningar, polomatcher, parader och allt möjligt, och även han ville ha mig på middag, liksom Ali Rahi och Birgit, men jag hade bestämt mig för mitt gamla tibetanska sjapp, det bästa i stan. Förhoppningsvis skulle antingen han, Ruben, Robert och Hillary eller allesammans dyka upp där också.

Även Stewart, min vän från Jersey, var på väg att lämna. Han hade tagit det dåliga vädret ad notam och tänkte stanna till i Keylong innan han for vidare till Dharamsala, där det var möjligt att vi kunde träffas igen.

Min avskedsmiddag hade jag sedan med Mark från Montreal. Av någon anledning kom vi genast att diskutera Jesusproblemet. I princip var vi överens: Jesus var bara en människa som tagit på sig att genomföra Messiasmissionen för att göra en behjärtansvärd insats för mänskligheten, överlevt korsfästelsen och återupplivats av esséerna, för att kanske sluta sina dagar i Indien, då mycket tyder på att det var där han tillbringade de okända åren. De viktigaste skrifterna som stöder detta är Kerstens viktiga bok *"Jesus Lived in India"*, Alex Notovitjs återgivande av det "tibetanska evangeliet" i sin bok om sin resa i Ladakh från 1876, vilket evangelium han sade sig ha funnit i klostret Hemis, vidare Tomasevangeliet upptäckt i Egypten efter andra världskriget och de redan på 300-talet utrensade delarna av Markusevangeliet, främst hans version av fallet Lazarus, som kompletterar Johannes version och förklarar en hel del. Vi kom att prata om detta hela kvällen. Han är fysiker och katolik med franska som modersmål, och vi lovade varandra att hålla kontakten. (Det blev ingenting av med det.)

Ingen av de andra dök upp, men det kändes som den lämpligaste tänkbara avslutning på hela denna Ladakh- och Zanskarresa. Det återstod sedan bara att ta avsked av familjen vars hem jag delade. Detta skedde under övliga hjärtligaste former.

Det var fullmåne den kvällen, och jag såg fram emot en förhoppningsvis problemfri morgondags bussresa till Keylong, men ack hur jag bedrog mig! När jag klev ut efter fyra var himlen täckt och lovade en dyster och mulen dag.

Allt gick bra till en början. Ombord på bussen var en av veteranerna från haveriresan till Lamayuru, när vi försenades fem timmar av ett klippblock på vägen. Jag hade bästa tänkbara plats längst fram vid fönstret bakom föraren, bredvid hade jag två unga fransyskor, och till bussen anslöt sig också tre våghalsar som saknade biljett och därför blev utan sittplatser: en israel, en engelsman och en mycket ung australiensare som liknade Matt Damon och Leonardo di Caprio.

På väg upp mot Tanglang La, det första och högsta passet på 5300 meter, började snöfallet redan på ett tidigt stadium och förvärrades sedan oavbrutet. Snart började det snöa in i bussen fastän alla fönster var stängda: dessa gamla bussar är inte särskilt täta. Det uppstod möten, där till charmen hörde, att när de två fordonen körde upp på var sin sida av den enfiliga vägen för att komma förbi, började de sakta glida ner mot varandra. Flera i bussen var i sandaler utan strumpor, som jag, och de fötterna blev kalla.

Det lättade efter Tanglang La, snöfallet upphörde i öknen, och uppehållet i Pang för lunch klockan 11 var till och med regnfritt. En mäktig syn mötte oss nere på slätten, när en

väldig hjord hästar och jakar drevs genom öknen, minst 200 djur. Tyvärr satt jag på fel sida för att kunna fotografera.

De följande passen Lachlung La (16616 fot) och Natu La (15437) gick an, men det började regna igen, och i Sarchu snöade det och såg inte ut att vilja sluta. Halvvägs upp för nästa pass, problempasset Baralacha La, mötte vi mindre fordon som berättade att vägen till Keylong var blockerad av snö.

Vi kom så långt som till tältlägret före Baralacha La. Där hade alla strandat. Jeepar, truckar, bussar, ingen kom fram. Det var bara att erkänna sig insnöade, och snöfallet upphörde inte.

Tillsammans med min unge italienske vän Sandro från Monfalcone vid Trieste och en ung kanadensiska från Vancouver fick vi frysande krypa in i ett serveringstält här på 4500 meters höjd och göra det bästa av saken med ris och linser, te, konversation och en och annan bok i väntan på att snöovädret skulle upphöra, medan vi knappast kunde fortsätta förrän tidigast följande morgon, bara 80 km från Keylong.

Något liknande hade inte hänt mig sedan jag blev insnöad i bergen i östra Turkiet i mars 1993 och den gången inte ens kunnat komma ut ur bussen – på 24 timmar.

del 18: *Dramat vid Baralacha La*

Natten blev fruktansvärd för i princip alla. De flesta övernattade i bussen, och för att de inte skulle frysa ihjäl väckte dem konduktören alla klockan 11 och delade ut filtar. Sedan tog det någon timme för dem att kunna somna igen, och även om de gjorde det blev sömnen knappast mer än fragmentarisk. Alltid var det någon som pratade, någon som spelade musik på sin mobil, någon som måste ränna ut och in för att uträtta behov, varvid isvinden stormade ylande in och väckte alla under jämmer, alltid var det någon som hostade, kvarkade, nös, snörvlade eller pratade högt i sömnen under ångest.

Fastän vårt tält var tämligen stabilt och höll i motsats till de flesta andra ruskade vinden ständigt om det rasslande och vinande, och då isen lade sig utanpå och sedan smälte inifrån förekom det oavbrutet ett litet duggregn. Också vårt tält var proppfullt, det fanns kanske sju övernattningsstält i detta provisoriska rastläger före passet Baralacha La 25 kilometer från Sarchu, och det var kanske 30 fordon som strandat där, truckar, jeepar, minibussar och två stora bussar. Alla dessa kanske 200 personer måste lägga in sig som sillar i tälten, om de inte föredrog de vida kallare fordonen.

Sandro från Monfalcone vid Trieste, den vackra kanadensiskan från Vancouver och jag fick, då alla andra bäddar var upptagna, dela på en sorts halvsäng. Senare lades en metallkoffert vid den för att i någon mån förlänga sängen, men denna tingest blev naturligtvis iskall. Vi fick dela på en halvsäng tre personer med gemensamt täcke, men när vi vaknade upp på morgonen var vi fyra. En fjärde hade smugit sig in, och då jag låg ytterst på andra sidan var det inte så konstigt att jag inte fick mer än en flik av täcket. Påklädd allt vad jag hade frös jag dock endast om fötterna, som med nödvändighet måste vila på metallkistan, och det gällde att ständigt linda om dem med sjalar. Sandro hade gett mig ett par varma sockor. Annars hade jag varit pantad.

Sent på kvällen kom det två israeliska flickor till tältet. Det visade sig att de hade vandrat från en strandad buss sju kilometer längre uppåt passet i snöyran och kylan – det snöade oavbrutet från tidig eftermiddag och hela natten. De var på väg till Leh, och deras minibuss hade inte klarat sig längre. Tältet var fullt, den sista sovande, en äldre engelska, hade pressats in mellan en hostare och en snarkare, och värdfolket måste tyvärr meddela att de inte hade fler sängplatser, inte ens för sig själva. Israeliskorna blev då alldeles förkrossade. För dem var det ett mirakel att de alls hade lyckats ta sig fram till tältlägret och inte dött på vägen. Till slut fick de ändå plats någonstans på ett annat ställe jag vet inte var.

Även i mitt tält förekom det nattliv. En gammal gubbe med spindelben kved uppgivet hela natten, och flera pratade oupphörligt både i sömnen och med varandra i vaket tillstånd. Till mina egna problem infann sig ett alldeles nytt som jag aldrig haft förut, nämligen med blåsan. På något sätt hade min urinomsättning skenat, så att jag måste upp och kissa ideligen utan att ändå slippa nöden. Det hade börjat redan i Leh, under bussresan hade det varit mycket besvärande, och det blev inte bättre under natten. Antagligen hade det orsakats av kaffedrickning i Leh, där den höga höjden (3700 meter) accelererar ämnesomsättningen, matsmältningen och troligen också njurfunktionen. Därför är det extra riskabelt att äta för mycket på hög höjd. Det enda jag kunde göra var att sluta dricka kaffe, och på morgonen var läget under kontroll.

Redan kvällen innan hade det tvärsäkert sagts, att vi skulle komma loss tidigt på morgonen. När vi steg upp på morgonen snöade det fortfarande, ehuru avtagande, och solen lovade nästan bryta fram bakom molnen. Men när vi skulle gå ut klockan sex var det så kallt, att tältdörren, ett skynke bara, var solid av is.

Men solen bröt fram, och så blev det varmare. Morgonen blev lång, och snart hette det att vi skulle komma loss efter 11. En erfaren man berättade, att han varit insnöad på samma sätt förra året i hela fem dagar, men först den 19 september, varunder flera turister från Bombay dött. Vägen underhölls och kontrollerades av regeringen fram till den 15 september, därefter var det på vars och ens eget ansvar att begagna den, och därför var vägmyndigheterna mycket alerta nu med att få fram plogar och truckar. Vi släpptes slutligen fram av vägpolisen strax efter 12, efter att först alla mindre fordon och minibussar släpptes igenom.

Vi hade bara varit några kilometer från passet, och när vi väl var över det var resten enkelt. Det snöade visserligen fortfarande, men vi kom fram till Keylong till kvällen lagom till en himmelskt skön solnedgång över det Lahaulska sagolandskapet. Jag hann med en tur upp till klostret, efter två dagar med fastlåsta ben i buss och vinterskruvstäd längtade jag efter att få röra på dem, och hann precis upp till dagens sista strålar.

Sedan smakade det med middag hos mina tibetanska tvillingbröder på *Tashi Deleg*, där jag också traditionsenligt fick en säng i deras primitiva dormitorium. Mina andra vänner från bussen fastnade i ett annat lika billigt dormitorium på andra sidan busstationen av något bättre klass, och vi lovade att försöka alla samlas till Manalibussen klockan 5 följande morgon över Rohtangpasset.

Vi startade punktligt 6.30, och allt gick bra. Jag förberedde Sandro på att jag kunde bli dålig vid nedkomsten från Rohtang, en nedstigning på 2000 meter, och mycket riktigt: vid den första trafikstockningen blev jag ordentligt sjuk för första gången på hela resan med

kväljningar, frossbrytningar, illamående och uppkastningar. Sedan var jag färdig. Det gick dock över, och vid framkomsten till busstationen (efter åtskilliga andra trafikstockningar) kunde jag fungera normalt om dock på något skälvande ben.

Det har alltid förekommit problem vid nedkomsten från Rohtang. Den här gången var det dock inga översvämningar, inga mudderpölar, inga genombrutna vägar, utan bara en oskicklig chaufför som kört sin truck i diket. Dock fick vi höra, att vädret i Manali varit dubbelt vidrigt mot vad vi råkat ut för, med svidande kyla, hållregn och översvämningar, snöstormar och snöskred under tre dagar, så att Rohtang varit stängt.

Sandro följde mig till Greenland, då han följande eftermiddag skulle vidare till Delhi för att ta flyget på morgonen om tre dagar. De andra tre, Will, Paul och Clément, klev av vid uppgången till Vashisht. På Greenland väntade alla behövliga bandage på såren: en varm dusch, ställets nästbästa rum, och en varm kopp svart te för blidkning av magen.

del 19: *Med Sandro i Manali*

Vi blev rentav tidningsrubriker i dagspressen. Den uppgav att 182 personer blivit insnöade vid Baralacha La, 4880 meter ö.h. (enligt vissa kartor 200 meter lägre) och att de kunnat räddas först mot middag dagen därpå efter 20 timmar, när bättre väder lett till så pass tillräcklig snösmältning vid Baralacha La att fordon börjat kunna komma igenom. Det ironiska var, att hade jag (vi) lämnat Leh en dag tidigare eller en dag senare hade vi kommit igenom utan svårighet och missat hela showen.

Den enda tråkiga ingrediensen var föreståndarinnan för vårt tält, som utnyttjat situationen till maximal fördel för sig själv genom att ta hutlöst betalt för övernattningarna – 150 rupier för privilegiet att få ligga som sillar och frysa. Man kan förstå henne – alla dessa människor utlämnade åt hennes gottfinnande, det var kanske hennes livs jackpot, och hon ville inte gå miste om en enda rupie. Vi, som fyra personer fick dela på en halv säng med iskall metallkista som stöd för fötterna, vägrade naturligtvis finna oss i detta och betalade bara 100. Hon sade rentav: "Är ni inte nöjda så kan ni gå." Vart då? Ut i snöstormen? Vår kanadensiska hade natten innan nödgats betala bara 50 rupier för en liknande plats i ett tält i Sarchu.

Men det var över nu, och i Manali gottade vi oss ordentligt, Sandro och jag. Han utbildade sig till skådespelare och hade fört ett ganska utsvävande liv och reste nu i Indien för första gången med sin 60-åriga mor, som han lämnat nere på slätterna. När han inte hört av sig på 10 dagar hade hon kontaktat ambassaden. Här i Manali kunde han nu lugna alla parter.

Han berättade mycket intressant om skådespelaryrket och dess villkor idag. Ville man bli en verkligt framstående skådespelare måste man vara beredd på att kunna ge tre olika föreställningar om dagen. Att idag sätta upp en pjäs av låt oss säga 15-1600-talsstandard med tjugotals roller var i princip omöjligt på grund av kostnaderna. Den moderna tekniska utvecklingen hade för teaterns del inneburit tvångströjeartade begränsningar på det mänskliga planet.

Han hade kommit till Ladakh från Kashmir och hade en hel del att berätta från Srinagar. De hade kommit dit just som fastemånaden Ramadan inleddes, så att allting var stängt till halv 8, i synnerhet alkoholbutikerna. De hade desperat sökt efter något ställe där de kunnat köpa någon form av whisky och slutligen funnit en *shop* i en av förorterna. De hade kommit dit klockan 7 och motats av fyra poliser, som sedan hade något besvär med att hålla en växande kö tillbaka. "Ingen släpps förbi före halv 8!" och kön bara växte och pressade på. På pricken halv 8 öppnades portarna, och butiken formligen stormades: alla skulle ha allt på en gång, ej sällan med tungan hängande utanför munnen. Efter 20 minuters stormning kom Sandro med sällskap fram till luckan och kunde äntligen få en liten patetisk flaska av något som skulle föreställa whisky. Det hade varit värre än en fotbollsmatchmassaker.

Nästan lika svårt hade det varit att få tag på en vanlig kopp te under dagen. Till slut hade de givit upp och modfällda slagit sig ner, när en gammal man kom fram till dem och frågade: "Önskar ni te?" De såg upp, och han fortsatte: "Kom med här."

Han förde dem bakom ett annat förhänge, där festen pågick för fullt: te med korv och alla förbjudna frukter, som alla samvetslösa fastebrytare hänsynslöst frossade i, som om någon Ramadan aldrig förekommit.

Jag kom ihåg min belgares liknande erfarenheter av Pakistan och berättade historien. I någon större stad i Pakistan hade han förgäves sökt efter någon form av alkohol, alkohol är ju officiellt förbjudet i muslimska länder, och till slut gett upp, när hovmästaren på hotellet överraskat honom med att säga: "Men vi har alkohol här." Han hade naturligtvis genast beställt första bästa flaska och till sin häpnad läst på etiketten att det var destillerat och producerat i Pakistan. "Men är inte alkohol förbjudet i ert land?" hade han häpet frågat hovmästaren, som svarat: "Jo, men vi producerar bara för export."

Vi satt nästan hela dagen uppe i Vashisht och njöt på den tibetanska restaurangen Lhasas soliga terrass med en lång lunch och värmdes oss ordentligt, tills det blev oväder klockan 3 med häftiga och dramatiska regnskurar, som dock snabbt gick över, varpå solen värmdes mer än någonsin igen, omväxlingen gick snabbt utan regnbåge, och vi satt kvar och fortsatte njuta tills solen dalade bakom kullarna vid 5-tiden och pratade mest om Italien.

Vi fortsatte dagen därpå. Jag vaknade i tid för att hinna uppleva hela den magnifika klara soluppgången över Manali och dess kullar och njöt i fulla drag tills det blev för hett. Sandro sov ut ordentligt men hann uppleva en god del ändå. Sedan gick vi upp till Vashisht och baddade våra kantstötta fötter i de varma svavelkällorna, men denna gång var det rusch där. Det var söndag, och då så många badade kunde faktiskt det heta vattnet badas i, då de många kropparna kylde ner det en aning. Emellertid avstod både jag och Sandro för trängselns skull medan vi nöjde oss med att unna fötterna denna mycket välgörande heta baddning. Mitt enda problem med fötterna under alla mina ökenvandringar i Ladakh hade dock bara varit självsprickor, medan sandalerna mått desto sämre.

Sandro kom från Venezia Giulia, berömt för att vara ett av världens tre mest alkoholsträbade områden, de andra två lokaliserade i Skottland och Australien. Han visste mycket om drogmissbruk, då han som ung själv förspillt tre år på meningslöst rökande, och han berättade härresande historier från Italien om detta. Helt harmlösa ungdomar som "prövat på det" hade fått år i fängelse för innehav av till exempel 0,2 gram kokain, inte ens tillräckligt för en slinga. Andra hade fått betala 10,000-tals Euro bara för

harmlost innehav av gräs för att slippa fängelse, och så vidare. Ungdomar får sina liv förstörda från början för några harmlösa experiments skull genom en helt överdriven och paranoid narkotikaförföljelsepolitik, som bara förvärrar saken, då det bara ökar attraktionen hos det förbjudna. Sandro klassade ut Berlusconi-regimen direkt som fullständigt absurd, inkompetent och fördärvlig, då den egentligen bara levde på allomfattande fördumningshjärntvätt genom Berlusconis egna skräp-TV-kanaler med reklam stup i kvarten överallt. Han menade tyvärr att ingen regering kunde vara sämre än Berlusconis. Alla vet att han är en rutten gammal playboy, hans skandaler tornar hela tiden upp sig, och ändå är folket dumt nog att låta honom vara kvar. Han är en belastning inte bara för Italien utan för hela EU, och han är arrogant nog att strunta i det.

På väg ner från Vashisht stötte vi äntligen ihop med våra vänner från resan ner igen, Paul från Brighton, Will från Australien med gitarren och Clément från Frankrike, så att vi hjärtligt kunde bjuda varandra farväl.

När jag följde Sandro till bussen stötte jag också ihop med några av polackerna från Padum, Grzegorz's vänner. De hade lyckligt genomfört *trekken* från Stongday till Phuktar på fyra dagar, och bara det första passet hade varit svårt utom de många strömövergångarna. Liksom jag hade de varit mycket imponerade av Stongday.

Så bjöd jag och Sandro hjärtligt farväl av varandra efter en lång och mycket givande samvaro under resan, och vi såg fram emot att bibehålla kontakten.

del 20: *High life i Dharamsala.*

Det var svårare än någonsin att lämna Manali. Sista kvällen fördrev vi där på Greenland med ett trevligt kortspel som hette Remi, mycket enkelt med absolut lika chanser för alla oberoende av tur eller skicklighet. Vi spelade på tre man hand och vann ungefär lika många gånger alla tre.

Bussresan till Dharamsala följande morgon blev en thriller. Min vän på Greenland sade att min buss hörde till det privata bussbolaget Bedi och gick klockan 6. Den gick halv 7 och hörde till bussbolaget Prem, men chauffören körde bra och konduktören var sympatisk. Halv 11 var vi i Mandi och redan halv 3 i Palampur. Sedan började problemen, när det var så lite kvar.

Ett jordskred stängde vägen, men värre var att vi fick stanna och byta hjul två gånger. Trots den snabba resan kom vi därmed ändå inte fram till Dharamsala förrän halv 7. Bussresan hade varit tröttsam på grund av den heta solen och den ryckiga framfarten med ständiga stopp för av- och påklivning, det var ju en lokalbuss, men tröttsammast av allt är ändå att förlora tid på att vänta (på punkteringarna) och den infama stresshjärntvättsskräpdunkadunkmusiken i bussens högtalare. Man slapp åtminstone video och DVD.

Pojken på *Sunriserestautangsjappsgarderoben* kände genast igen mig, och min värdinna på Green Hotel hade mitt gamla rum ledigt åt mig. Det var kära återseenden överallt, och på Gakyi slickade jag dagens sår med en ordentlig traditionsenlig *fruit salad* med *curd* samt te. Sedan kunde man börja leva.

Redan följande dag började det emellertid skvala på nytt, så att man saknade både Ladakh och Manali med deras generösa solsken. Det var så och så med *Snowline Café* uppe på 3350 meter, ibland öppet, ibland stängt, och med min vän från Bihar vid Triund diskuterade vi vädersituationen. Allt hade gått fel i år, och i Bihar var det katastrofläge genom torka – förra året hade det varit översvämningar. Risskörden blev minimal, och priset på ris väntades gå upp 80%. "Antingen dör vi genom missväxt och torka, eller också dränks vi i översvämningar," var hans slutsats.

Det största problemet var emellertid miljöförstörelsen, som i Indien kanske tog sig värre proportioner än någon annanstans i världen utom Kina. Bhopal var bara ett skräckexempel, men liknande katastrofer i mindre skala förekom överallt och berodde i regel alltid bara på okunnighet och dumhet. Det finns ingen generell ansvarskänsla, som i större delen av Europa. Folk fortsatte att slänga skräp överallt, vilket var plågsamt uppenbart i en känslig bergsmiljö som Dharamsala, där det inte gick att dölja, ty om man slängde plastflaskor i buskarna kom de fram och ner med regnet. Före sommaren hade lag skickats upp till Triund för att städa stigen, en 10 kilometers väg med 1100 meters höjdskillnad, och när monsunen sedan kom flöt ändå floder av skräp, plastpåsar och plastflaskor och även glasflaskor, fram och ut och ner till byn och samlade sig i skräckinjagande drivor, som de väldiga plastskräpsamlingarna i Stilla Havet, två stycken öster och väster om Hawaii, stora som hela Indien, som bara flyter omkring i oöverskådliga plastsörjor, som får håren att resa sig när man skärskådar denna enorma miljöförstörelse, som alltså även manifesterar sig i Dharamsala om dock i något mindre skala, som en oavvislig vittnesbörd om att hela mänskligheten ur naturlig synvinkel bara utgör ett monstruöst hot mot hela planeten och dess liv i sin egenskap av naturmissbrukande skräpkonsument av osundaste tänkbara gigantdimensioner.

Detta kommer fram även i den audiella miljöförstörelsen, som bara sådana som jag är plågsamt medveten om, då jag har olyckan att vara musikalisk, medan de flesta struntar i det och låter sig hjärntvättas och fördummas av det mekaniska jordbävningsoväsendet. Det är omöjligt i ett ställe som Dharamsala att hitta ett tyst ställe där man kan få någon matro, då även om stället är tyst det dunkar på för fullt från olika stereoanläggningar ute i gatan, av vilket man bara hör jordbävningbasdunket in till kyffena. Folk kan inte förstå och tror att man inte är klok eller att man är sjuk om man ens vågar antyda en önskan om nedsatt volym.

Robert Armstrong från Australien, min gode nye vän från Melbourne, var som miljöläroare helt medveten om denna problematik och ställde helt sakligt människans existensberättigande i fråga såsom konsumtionsmonster av skräp. Naturen kan helt enkelt inte ta emot mera oorganiskt osmältbart skräp av människan, och därför har vi den fullständigt oberäkneliga klimatförändringen med dess tendenser till skenande oväder. Somliga ser det som naturens hämnd, andra ser det som Guds straff, medan det bara är en fullständigt naturlig konsekvens av människans missbruk av naturen. Liksom det är naturligt och ofrånkomligt för människan att spy när hon ätit för mycket olämpliga saker, så måste hela naturen reagera inför människans alltför onaturliga avarter. Vi är beroende av naturen och måste lyda och anpassa oss efter henne, men naturen är inte alls beroende av

oss, och klarar hon sig bättre utan människan än med, så är det helt naturligt att hon gör sig av med henne, i synnerhet om hon hotar hennes liv.

Hemresan blev en hårresande nagelbitare. Alla försäkrade mig om att jag skulle hinna till Delhi och flyget halv 9 fredag morgon med 5-bussen på eftermiddagen från Dharamsala. Bussresan skulle ta 12 timmar högst, det hade den alltid gjort, och 3,5 timmar var mer än tillräckligt för resan till flygfältet och incheckningen. Det gick ingen tidigare buss utom dagen innan. Dessutom var det en *semi-de-luxe*-buss med alltså bättre standard än de bussar jag alltid tagit. Kort sagt, det var lugnt.

Med på bussen var Sebastian från Provence, som alltid tagit denna 5-buss tidigare och kommit fram i lugn och ordning och god tid.

Vad som hände var följande. Det regnade. Det låg sjöar på vägen. Trafiken var besvärlig. Skyfallen gjorde sikten omöjlig. Väglaget var farligt. Och vi fick punktering.

Resultat: två timmars försening. Vi kom fram klockan 7 på morgonen i ösregn. Sebastian frågade mig: "Hinner du?" Bra fråga. En rickshawförare erbjöd genast sina tjänster när jag steg av, men då jag var i ett prekärt läge behagade han utnyttja situationen. Han ville ha 800 för resan till flygfältet. Det var absurt. Jag sade 200. Vi enades till slut om 500. Jag hade inte tid att argumentera om pengar. En normal rickshawfärd till flygfältet hade inte behövt kosta mer än 150, men jag var i en nödsituation, och liksom vid Baralacha La, där vi blev insnöade i 20 timmar, behagade de människor åt vars godtycke vi var utlämnade att dra fördel av vår olycka. Det var utpressning, men man hade inget val.

När jag kom fram till flygfältet hade bagageincheckningen stängt, naturligtvis. Jag fick ta allt som handbagage – det gavs inget val, och jag hade ju inte så mycket. Men i ryggsäcken, som jag tänkt checka in, hade jag sax, nageltång, rakhyvel och whiskyflaska. Jag blev av med bara saxen. Jag hade tur.

Så kom man trots allt på flyget i absolut sista minuten utan andra förluster än saxen. Värre var det i Helsingfors. Där ombads man klä av sig in på bara kroppen för min penningpåses skull. Jag bad dem titta i den för att själva se att den verkligen bara innehöll sedlar, men den måste röntgas. Samma med bokpaketen. De hade kunnat se själva att det som såg ut som böcker också verkligen var böcker, men de ville inte. Böckerna måste röntgas. I min whiskyflaska (180 ml) fanns bara några droppar kvar. Jag fick inte ta den med mig. Då ville jag dricka upp de sista dropparna. Det fick jag inte. "*Border-line*-fara," var ursäkten. En tetrapak med juice från flyget var öppen. Den fick jag inte heller ta med mig, fastän flyget självt förpackat och förseglat den. Dock fick jag behålla nageltången och rakhyveln, om de lades i ryggsäcken och jag checkade in dem. För att göra detta leddes man runt upp och ner i hela flygstationen. Man slapp i alla fall klä av sig på nytt, om dock bältet innebar komplikationer. Detta måste man ta av sig, men då det var gammalt och slitet fastnade det hela tiden. De hade mycket väl kunnat se att det bara var ett gammalt bälte, men det måste ändå avlägsnas och röntgas. Och så vidare. Frågan är om inte de flesta av dessa överdrivna säkerhetsåtgärder är något onödiga, då man skulle komma mycket längre och vara mycket effektivare med bara litet mänsklig psykologi. Röntgandet av pocketböcker, till exempel, måste ju ändå lukta litet paranoia. Kanske det var för att jag såg suspekt ut, otvättad, strapatsmärkt, slitna och smutsiga kläder, inga strumpor, medan de flesta från

Vanda flygfält är uppklädda med slips och parfymerade med pressveck och maximalt fräscha intill konstgjord tvålfagerhet, vilket bara framhäver deras brutala yttre om de, som är ofta påfallande, är skinnskallar. Alltså måste mina böcker röntgas – Maupassant, Homeros, med mera.

Emellertid var det en njutning att få flyga fram över den finländska skärgården i klart solsken mot Sverige, så att man såg den i hela dess bredd från Porkkala till Estland, och att sedan även få njuta av Vättern i hela dess längd och bredd före landningen vid Göteborgs Landvetter precis före klockan 5, vid alltså exakt samma tid som man lämnat Dharamsala igår. Tidsförskjutningen gjorde att resan Dharamsala-Göteborg tog 27,5 timmar, men räknar man bort väntetiden i Helsingfors blev det i alla fall ganska precis 24 timmar, vilket är ett intressant rekord för mina resor mellan Göteborg och Himalaya.

Den totala kostnaden för resan (32 dagar) blev strax under 10,000, men då får man ta i beaktande den låga kronkursen, som var som lägst under våren när själva flygbiljetten köptes för 7200 kronor, vilket då var extremt billigt.

Och i Göteborg väntade äntligen vackert väder efter de senaste tio dagarnas ostadighet i bergen, vilket väl kunde behövas, även efter det oändliga regnandet i Göteborg i juli. Man var hemma igen och redo att genast börja planera för nästa Himalayaresa om 40 dagar.